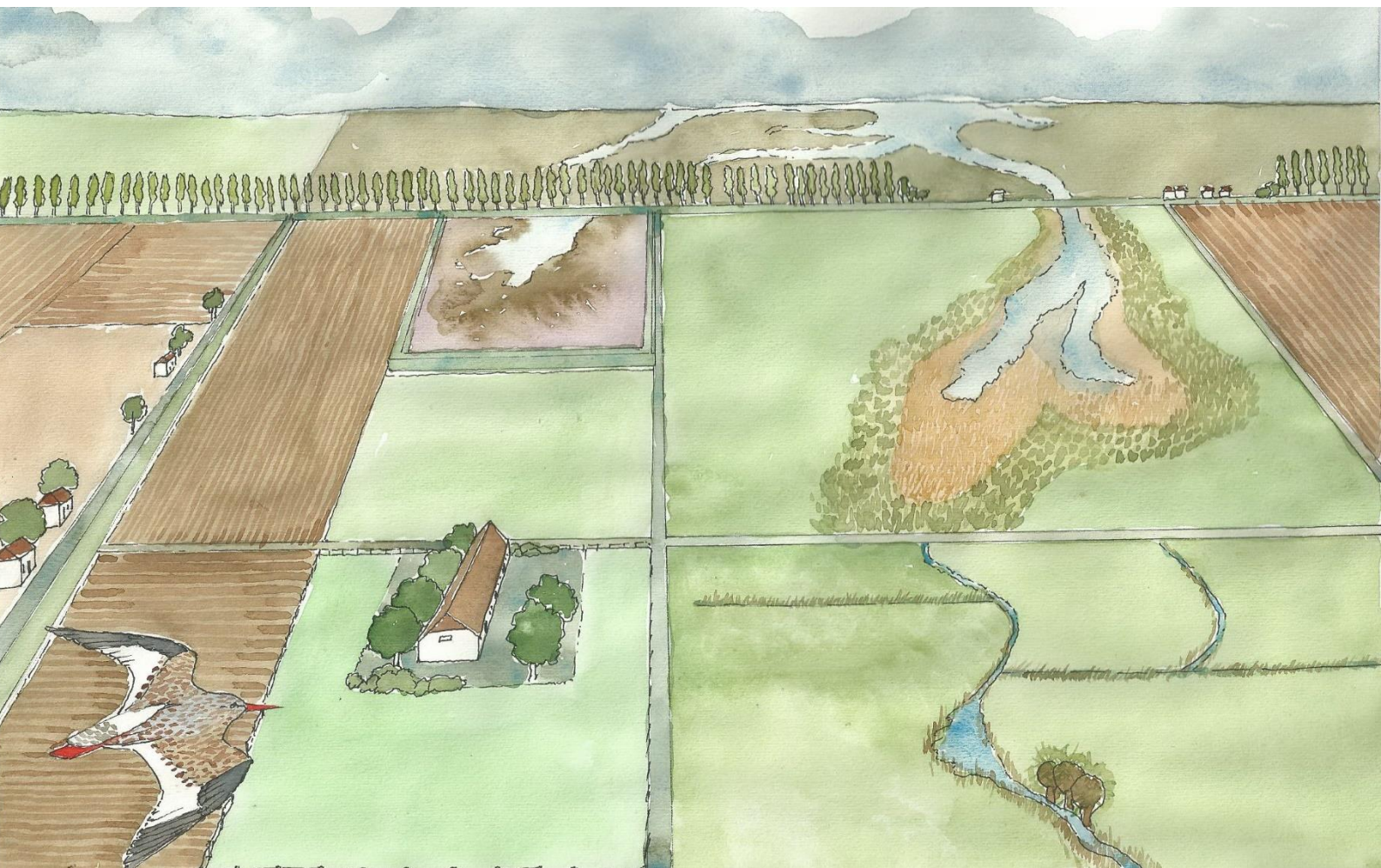

DEEL 1 Ontwerp Inrichtingsnota instandhoudingsmaatregelen foerageergebied Bruine kiekendief voor het Vogelrichtlijngebied 'BE 2301336 Schorren en Polders van de Beneden-Schelde'

Jozefien Goovaerts & Mischa Indeherberg

19 april 2023

mischa.indeherberg@miecoeffect.be

1 INHOUD

1	INHOUD.....	2
2	KADER: HISTORIEK EN DOELSTELLINGEN INSTANDHOUDINGSPROGRAMMA	4
3	JURIDISCHE BASIS INRICHTINGSNOTA: DECREET LANDINRICHTING	8
4	BREDER KADER – RELATIE MET HET GRENSPARK GROOT SAEFTINGHE	12
5	RANDVOORWAARDEN VOOR INRICHTING FOERAGEERGEBIED.....	17
5.1	Het zoekgebied voor te nemen maatregelen	17
5.2	Belang van de verdeling van de inspanningen over de clusters.....	20
5.3	Totale oppervlakte-opgave en verdeling over de clusters.....	21
5.4	De gewenste ruimtelijke configuratie van maatregelen binnen het landbouwlandschap	22
5.5	Gewenste verhouding van aandeel permanente en zwervende maatregelen.....	23
5.6	Geïntegreerde, ruimtelijke beschouwingen	24
6	VERANTWOORDING GESELECTEERDE FOCUS- EN ONDERSTEUNENDE GEBIEDEN.....	26
6.1	Cluster Noord	27
6.1.1	Situering en opgave focusgebieden	27
6.1.2	Globale afwegingen bij het zoeken naar focusgebieden in deze cluster	28
6.1.3	Motivatatie keuze en afbakening focusgebieden	30
6.2	Cluster Zuid	32
6.2.1	Situering en opgave focusgebieden	32
6.2.2	Globale afwegingen bij het zoeken naar focusgebieden in deze cluster	32
6.2.3	Motivatatie keuze en afbakening focusgebieden	34
6.3	Cluster West.....	37
6.3.1	Situering en opgave focusgebieden	37
6.3.2	Globale afwegingen bij het zoeken naar focusgebieden in deze cluster	37
6.3.3	Motivatatie keuze en afbakening focusgebied	40
6.4	Geïntegreerd beeld focusgebieden	42

2 KADER: HISTORIEK EN DOELSTELLINGEN

INSTANDHOUDINGSPROGRAMMA

Voorliggende inrichtingsnota wordt opgemaakt ter realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten voor de speciale beschermingszone 'BE2301336 Schorren en polders van de Beneden-Schelde'.

Met de invulling van de verplichtingen gekoppeld aan het vogelrichtlijngebied 'BE 2301336 Schorren en Polders van de Beneden-Schelde' werd al ongeveer 20 jaar geleden gestart.

Het kunnen versterken van de Waaslandhaven, en meer specifiek de aanleg van het Deurganckdok, zijn een belangrijke trigger geweest voor de reeds geleverde en volgehouden inspanningen. De aanleg van het Deurganckdok noopte tot het realiseren van een aantal natuurcompensaties dewelke bekrachtigd werden middels het Validatiedecreet (VL.R. 14/12/2002).

Sindsdien zijn er vele stappen gevolgd. Zo werden de gebieden die kaderen binnen het natuurcompensatieplan Deurganckdok gerealiseerd. Vervolgens werd de denkoefening opgestart rond het bepalen van de instandhoudingsdoelstellingen, ook wel natuurdoelen genoemd, voor het betreffend vogelrichtlijngebied. De Universiteit Antwerpen werkte hiervoor in 2005 eerste voorstellen uit (Adriaensen e.a., 2005). Pas enige tijd later werd voor heel Vlaanderen de oefening opgestart om instandhoudingsdoelstellingen op te maken voor vogel- en habitatrichtlijngebieden. Om gelijk te sporen met de methodiek en de politieke besluitvorming die hiermee gepaard ging werd ook voor vogelrichtlijngebied 'BE 2301336 Schorren en Polders van de Beneden-Schelde' een besluit opgemaakt dat de instandhoudingsdoelen bekrachtigde. Dit gebeurde op 17 maart 2017 maar werd later nog verfijnd (zie verder).

Sinds 2003 worden de natuur- en in het bijzonder de vogelwaarden op de Linkerscheldeover jaar na jaar ook opgevolgd. Deze *monitoring* vormde ook een noodzakelijk onderdeel van de afspraken die werden gemaakt n.a.v. het Deurganckdokdossier en lieten toe op te volgen of de natuurcompensatiegebieden de te realiseren natuur- en vogelwaarden wisten waar te maken. Tegelijk lieten de resultaten van het monitoringsprogramma toe om na te gaan in hoeverre de instandhoudingsdoelen gerealiseerd werden.

Mede dankzij dit monitoringsprogramma bleek voor de soort bruine kiekendief dat, ondanks de vele inspanningen, niet de positieve impuls gegeven kon worden waarop aanvankelijk was gehoopt.

Deze vaststellingen noopten de betrokken actoren, waaronder het Havenbedrijf Antwerpen en diverse overheden zoals het Agentschap Natuur en Bos, reeds eerder tot het uitwerken van een aangepaste visie en het opstarten van acties. Voor een soort als bruine kiekendief groeide alvast het besef dat om de natuurdoelen te bereiken er niet langer alleen diende ingezet te worden op zuivere natuurgebieden. Het was tevens aangewezen om in het landbouwgebied omheen de haven en de natuurgebieden inspanningen te verrichten opdat het een meerwaarde heeft als voedsel- of foerageergebied voor de bruine kiekendief. Dit vanuit de vaststelling dat het voor de kiekendief erg belangrijk is om te beschikken over voldoende foerageergebied en dat van de bruine kiekendief gekend is dat deze vogel voor een belangrijk deel beroep doet op landbouwgebieden waar de soort op zoek gaat naar muizen, (kleine) vogels en (jonge) hazen en konijnen.

M.a.w. in het kader van het instandhoudingsbeleid bleek het nodig dat ook betracht wordt om in de *buitenschil* omheen de haven het foerageergebied voor deze soort te gaan vergroten en versterken.

Parallel in het proces deed zich de vaststelling voor dat in het SIHD besluit, door verwijzing naar het GRUP en MMHA, een juridische inconsequentie voordeed die noopte tot aanpassing van dit SIHD besluit. De noodzakelijke aanpassing van het S-IHDbesluit werd aangegrepen om ook de manier waarop de instandhoudingsdoelstellingen voor de bruine kiekendief bereikt konden worden, in het bijzonder in relatie met het gedeelte in landbouwgebied, te preciseren. Aanpassingen aan het S-IHD-besluit voor de Schorren en Polders van de Beneden-Schelde werden op 17 mei 2019 door de Vlaamse regering goedgekeurd.

In dit besluit worden (onder de prioritaire inspanning van pijler 3) de vereiste inspanningen voor de foerageergebieden bruine kiekendief binnen het 'leefgebied polder' aangegeven. Deze vergen de bijkomende ontwikkeling (instandhoudingsmaatregel) binnen een straal van 3 km rondom het SBZ-gebied van ofwel:

1. 1000-1500 ha (kwaliteitsvol foerageergebied in de vorm van natuurgebieden)
2. Ca. 1000-1500 ha landbouwgebieden waarbinnen 10% van de ecologische 'infrastructuur polder' aanwezig is, in casu 100-150 ha ecologische infrastructuur à ratio van 10 ha ecologische infrastructuur per blok van 100 ha landbouwgebied.

Deze ontwikkeling dient te gebeuren in aanvulling op prioritaire inspanningen 1 en 2.

Ze zijn specifiek gericht om het tekort aan foerageergebied weg te werken. Het S-IHD-besluit becijfert dat tekort als foerageergebied voor 10-15 koppels die elk 100-200 ha foerageergebied vragen. Dat betekent dat er 1.000 tot 3.000 ha foerageergebied moet worden voorzien. De combinatie van de twee ondergrenzen (1.000 ha) is een te onzekere benadering voor deze sterk onder druk staande populatie, de combinatie van de twee bovengrenzen (3.000 ha) zou een groot ruimtebeslag impliceren.

In de voorliggende oefening wordt er gewerkt met 1.500 ha foerageergebied waarbij de bovengrens van de natuurdoelen wordt gecombineerd met de ondergrens van de oppervlakte benodigd foerageergebied per koppel. Een hoge kwaliteit van het foerageergebied moet er dan voor zorgen dat de 100 ha per koppel (met 10 ha hoogwaardig foerageergebied) kan volstaan om de doelen te halen.

Voor het beschikbaar landgebied binnen een straal van 3 km rondom het SBZ-gebied (beperkt tot de linkerscheldeoever) worden 3 grote clusters onderscheiden waarbinnen de nodige maatregelen dienen te worden genomen: een cluster ten zuiden van het havengebied (cluster Zuid), een cluster ten westen van het havengebied (cluster West) en een noordelijke cluster (cluster Noord) (Figuur 2.1).

Door maatregelen te spreiden over genoemde clusters verzekeren we dat alle kiekendieven die op de Linkerscheldeoever (zullen) broeden in de nabijheid van hun broedgebied voldoende voedsel zullen vinden. De clusters aangeduid in Figuur 2.1 zijn dan ook afgebakend op basis van te verwachten broedlocaties voor de kiekendief.

Figuur 2.1 De drie onderscheiden clusters voor bijkomend foerageergebied (instandhoudingsmaatregel) voor de bruine kiekendief.

Om de opgave tot bijkomende ontwikkeling van foerageergebied voor de bruine kiekendief te realiseren, voorziet het S-IHD-besluit onder andere de volgende instrumenten:

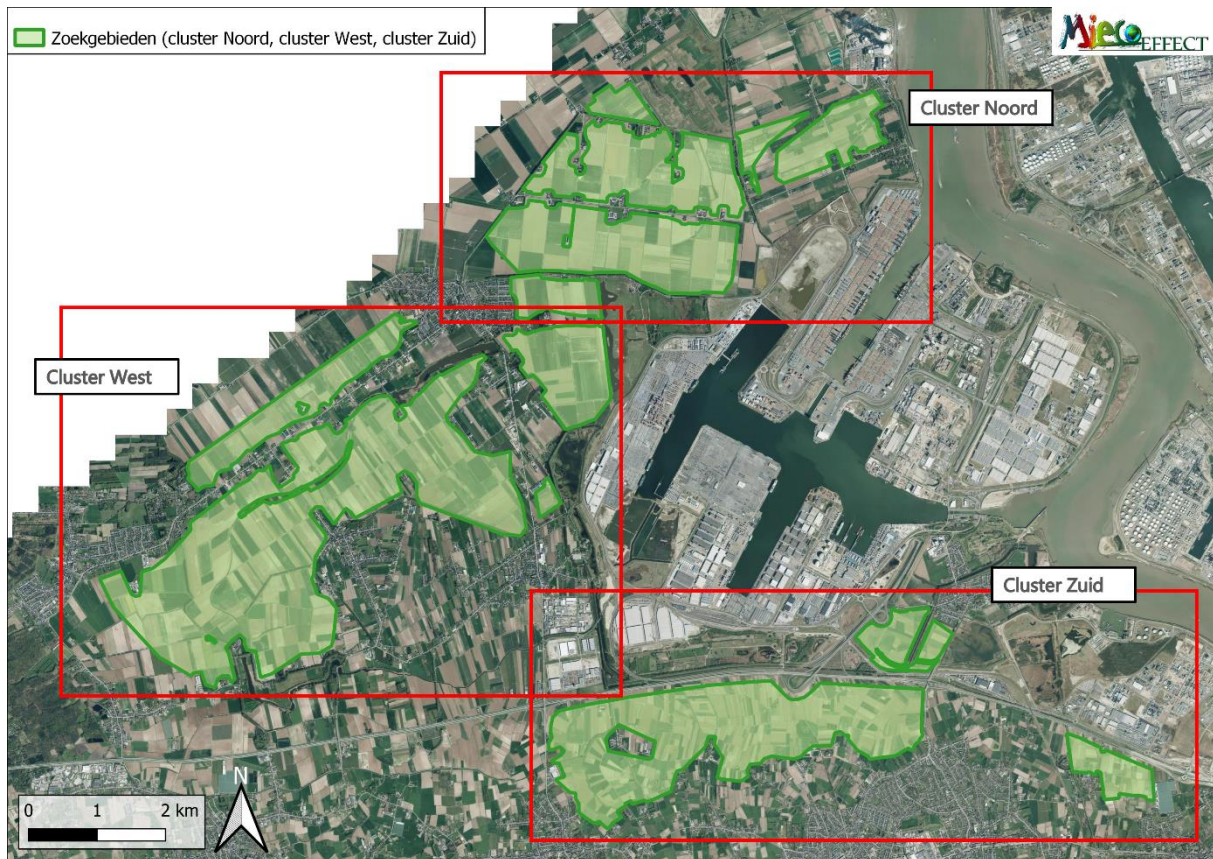
- De inschakeling van een aantal terreinen in overheidseigendom;
- De opmaak van een dynamisch afsprakenkader met alle actoren in het gebied in de vorm van een handleiding met de best management practices rond het nemen van kiekendiefvriendelijke maatregelen voor hoogwaardig foerageergebied Bruine kiekendief;
- Beheerovereenkomsten te sluiten met gebruikers van een grond die er zich vrijwillig toe verbinden om gedurende een bepaalde termijn prestaties te leveren met betrekking tot foerageermogelijkheden voor Bruine kiekendief (kiekendiefvriendelijke teelten of bijkomende ecologische infrastructuur polder). Hierbij stipuleert het S-IHD besluit dat deze IHM van toepassing kunnen zijn op het volledige SBZ én de 3 km zone errond.
- Monitoring van de bepalende factoren en kwantitatieve kenmerken van succesvol foerageergebied in functie van efficiënt ruimtegebruik en ecologische optimalisatie en periodische kartering in functie van oppervlakedoelstellingen.

Voorliggende inrichtingsnota omvat concreet de selectie van de focusgebieden voor foerageergebied Bruine kiekendief, de uitwerking van de inrichtings- en beheermaatregelen ervan en de bijhorende instrumenten. Tevens bevat het een uitvoeringsprogramma en financieringsplan.

Deze inrichtingsnota bouwt voor op eerder studiewerk. In het verlengde van het S-IHD-besluit werd o.m. reeds een handleiding opgemaakt met de best management practices rond het nemen van kiekendiefvriendelijke maatregelen (Bitar *et.al.*, 2020). Tevens werd een eerste oefening doorgevoerd naar het zoekgebied waarbinnen de nodige maatregelen dienen te worden gerealiseerd (Indeherberg & Goovaerts, 2020). Het zoekgebied voor foerageergebied voor de drie clusters wordt weergegeven in

Figuur 2.2. Binnen het ruime zoekgebied, zoals eerder gedetecteerd, zal deze inrichtingsnota een verdere verfijning doorvoeren om uiteindelijk te komen tot focusgebieden waarbinnen de maatregelen gerealiseerd zullen worden. Vervolgens wordt ook een omschrijving gegeven van alle noodzakelijke maatregelen (inrichting- en beheer) en de mogelijk in te zetten instrumenten ter realisatie van de betrokken maatregel.

Om te komen tot een gedragen voorstel voor de realisatie van het foerageergebied bruine kiekendief in het poldergebied binnen de SBZ en het gebied van 3 km daarrond werd een participatietraject doorlopen met de actoren vertegenwoordigd in de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever.

Figuur 2.2 Zoekgebied foerageergebied bruine kiekendief binnen de drie clusters.

3 JURIDISCHE BASIS INRICHTINGSNOTA: DECREET LANDINRICHTING

De uitvoering van voorliggend project via een inrichtingsnota, met de inzet van een aantal instrumenten landinrichting vindt zijn wettelijke basis in het decreet van 28 maart 2014 betreffende de landinrichting (hierna decreet landinrichting genoemd) en het besluit van de Vlaamse Regering van 6 juni 2014 betreffende de landinrichting (hierna het besluit landinrichting genoemd).

In het decreet landinrichting wordt in artikel 4.1.1 de inzet van instrumenten voor de realisatie van projecten omschreven als:

"De Vlaamse Regering, het provinciebestuur of het gemeentebestuur stelt voor de realisatie van het project, plan of programma een of meerdere inrichtingsnota's vast, voor zover de inzet van de instrumenten als vermeld in deel 2 noodzakelijk is.

"De Vlaamse Regering kan beslissen een of meerdere instrumenten als vermeld in deel 2, toe te passen voor de realisatie van een project, plan of programma, als de toepassing van de instrumenten bijdraagt tot de realisatie van het beleid dat ze voert op het vlak van het behoud, het herstel en de ontwikkeling van functies en kwaliteiten van de ruimte."

Volgens artikel 4.2.1 van het decreet landinrichting kan de Vlaamse Regering de inzet van instrumenten goedkeuren om een project te kunnen realiseren.

"Een inrichtingsnota wordt opgemaakt met het oog op een geïntegreerde en gebiedsgerichte aanpak. Dit houdt in dat de verschillende functies, kenmerken en kwaliteiten die in het gebied voorkomen mee in overweging worden genomen bij het bepalen en het uitwerken van doelstellingen, maatregelen en de daarvoor in te zetten instrumenten, als die functies, kenmerken en kwaliteiten kunnen worden beïnvloed door de gevraagde inrichting of het gevraagde beheer van de ruimte."

Volgens het artikel 4.2.2 van het decreet landinrichting moeten minstens volgende elementen in de inrichtingsnota opgenomen zijn:

- 1° een beschrijving van de opties uit het project, plan of programma en van de gewenste maatregelen;*
- 2° een instrumentafweging met het oog op het bereiken van de optimale mix gericht op het doelmatig, billijk en efficiënt inzetten van de beschikbare middelen voor de realisatie van het project, plan en programma;*
- 3° de aanduiding of afbakening van het gebied waar een instrument wordt toegepast;*
- 4° de motivering waarom een instrument wordt toegepast;*
- 5° als het instrument erfdienstbaarheid tot openbaar nut wordt ingezet: de omschrijving van het algemeen nut waarvoor het instrument wordt toegepast;*
- 6° een uitvoeringsprogramma en een financieringsplan.*

Het besluit landinrichting legt nadere regels vast m.b.t. projecten, met name m.b.t. de toepassing van de in deel 2, Titel 1 van het decreet landinrichting beschreven instrumenten.

Art. 4.2.1.1. *Als het een project, plan of programma betreft dat wordt goedgekeurd door de Vlaamse Regering, wordt de inrichtingsnota opgemaakt door de Vlaamse initiatiefnemer in overleg met het agentschap. Het agentschap ondersteunt de Vlaamse initiatiefnemer bij de instrumentenafweging, zoals bedoeld in artikel 1.1.1.2. § 1 van dit besluit.*

Op verzoek van de Vlaamse initiatiefnemer kan het agentschap de inrichtingsnota opmaken.

Art. 4.2.1.2. *De ontwerp inrichtingsnota wordt door de Vlaamse initiatiefnemer bezorgd aan het college van burgemeester en schepenen van elke gemeente waarop de ontwerp inrichtingsnota betrekking heeft en aan de deputatie van elke provincie waarop de ontwerp inrichtingsnota betrekking heeft.*

Het college van burgemeester en schepenen organiseert het openbaar onderzoek over de ontwerp inrichtingsnota.

De ontwerp inrichtingsnota wordt gedurende dertig dagen ter inzage gelegd in het gemeentehuis. Gedurende die termijn kan eenieder zijn opmerkingen en bezwaren over de ontwerp inrichtingsnota indienen bij het college van burgemeester en schepenen of bij een door hem aangewezen personeelslid.

Binnen een termijn van drie maanden nadat het college van burgemeester en schepenen de ontwerp inrichtingsnota heeft ontvangen, bezorgt het college de opmerkingen en bezwaren die zijn ingediend tijdens het openbaar onderzoek, aan de Vlaamse initiatiefnemer.

De Vlaamse initiatiefnemer kan op basis van de opmerkingen en bezwaren die zijn ingediend tijdens het openbaar onderzoek, de ontwerp inrichtingsnota aanpassen.

Art. 4.2.1.3.

§ 1. Het college van burgemeester en schepenen van elke gemeente waarop de ontwerp inrichtingsnota betrekking heeft en de deputatie van elke provincie waarop de ontwerp inrichtingsnota betrekking heeft, kunnen advies verlenen aan de Vlaamse initiatiefnemer over de ontwerp inrichtingsnota.

Het advies wordt gegeven binnen een termijn van drie maanden nadat het college van burgemeester en schepenen of de deputatie de ontwerp inrichtingsnota heeft ontvangen. Als binnen die termijn geen advies is verleend, kan aan de adviesvereiste worden voorbijgegaan.

§ 2. De Vlaamse initiatiefnemer kan op basis van de adviezen, vermeld in paragraaf 1, de ontwerp inrichtingsnota aanpassen.

Art. 4.2.1.4. *De Vlaamse initiatiefnemer vraagt advies aan het agentschap over de ontwerp inrichtingsnota die is aangepast op basis van de opmerkingen en bezwaren die ingediend zijn tijdens het openbaar onderzoek, vermeld in artikel 4.2.1.2, of op basis van het advies, vermeld in artikel 4.2.1.3. Het agentschap verleent het advies binnen een termijn van een maand nadat het agentschap de ontwerp inrichtingsnota heeft ontvangen. Als binnen die termijn geen advies is verleend, kan aan de adviesvereiste worden voorbijgegaan.*

Art. 4.2.1.5. *De Vlaamse initiatiefnemer bezorgt de volgende stukken aan de minister:*

1° de ontwerp inrichtingsnota die is aangepast op basis van de opmerkingen en bezwaren die ingediend zijn tijdens het openbaar onderzoek, vermeld in artikel 4.2.1.2, of op basis van het advies, vermeld in artikel 4.2.1.3;

2° de opmerkingen en bezwaren die ingediend zijn tijdens het openbaar onderzoek, vermeld in artikel 4.2.1.2, en de mate waarin de Vlaamse initiatiefnemer rekening heeft gehouden met die opmerkingen en bezwaren;

3° in voorkomend geval de adviezen, vermeld in artikel 4.2.1.3, en de mate waarin de Vlaamse initiatiefnemer rekening heeft gehouden met die adviezen;

4° het advies van het agentschap, vermeld in artikel 4.2.1.4;

5° in voorkomend geval de instemming van de instanties en de personen, vermeld in artikel 3.3.8 en 3.3.9 van het decreet van 28 maart 2014, die belast zijn met de uitvoering van de inrichtingsnota of gedeelten ervan.

Art. 4.2.1.6.

§ 1. De Vlaamse Regering stelt de inrichtingsnota vast en belast de instanties en de personen, vermeld in de inrichtingsnota, met de uitvoering van de inrichtingsnota of gedeelten ervan.

§ 2. Het besluit tot vaststelling van de inrichtingsnota wordt door de Vlaamse initiatiefnemer bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad binnen zestig dagen na de vaststelling als een of meerdere van de volgende instrumenten mogelijk worden gemaakt:

1° de herverkaveling uit kracht van wet;

2° het recht van voorkoop;

3° de inrichtingswerken uit kracht van wet;

4° de erfdienstbaarheden tot openbaar nut.

Het besluit tot vaststelling van de inrichtingsnota bevat ten minste de volgende gegevens:

1° als herverkaveling uit kracht van wet als instrument is opgenomen in de inrichtingsnota: de bepaling over de duur van jachtovereenkomsten, vermeld in artikel 2.1.36 van het decreet van 28 maart 2014, met aanduiding van de kadastrale gegevens van de percelen waar die bepaling geldt;

2° als recht van voorkoop als instrument is opgenomen in de inrichtingsnota: de kadastrale gegevens van de percelen waarop het recht van voorkoop van toepassing is, de termijn waarin het recht van voorkoop geldt en de vermelding dat het recht van voorkoop aangeboden moet worden aan de Vlaamse Grondenbank;

3° als inrichtingswerken uit kracht van wet als instrument zijn opgenomen in de inrichtingsnota: de kadastrale gegevens van de percelen waarop inrichtingswerken uit kracht van wet worden uitgevoerd met de beschrijving van de uit te voeren werken;

4° als de vestiging van erfdienstbaarheden van openbaar nut als instrument is opgenomen in de inrichtingsnota en die erfdienstbaarheid niet gericht is op de instandhouding van inrichtingswerken uit kracht van wet: de kadastrale gegevens van de percelen waarop erfdienstbaarheden tot openbaar nut worden gevestigd met de beschrijving van de erfdienstbaarheid die wordt gevestigd.

De inrichtingsnota treedt in werking veertien dagen na de bekendmaking van het besluit tot vaststelling van de inrichtingsnota.

In afwijking van het derde lid, heeft het recht van voorkoop, vermeld in het tweede lid, 2°, echter uitwerking vanaf het moment, vermeld in artikel 10 van het decreet van 25 mei 2007 houdende de harmonisering van de procedures van voorkooprechten.

§ 3. De Vlaamse initiatiefnemer bezorgt de inrichtingsnota en het besluit tot vaststelling van de inrichtingsnota, voorafgaandelijk aan de bekendmaking in het Belgisch Staatsblad, aan:

1° de instanties en personen die belast zijn met de uitvoering van de inrichtingsnota;

2° de gemeenten en de provincies waarop de inrichtingsnota betrekking heeft;

3° het agentschap.

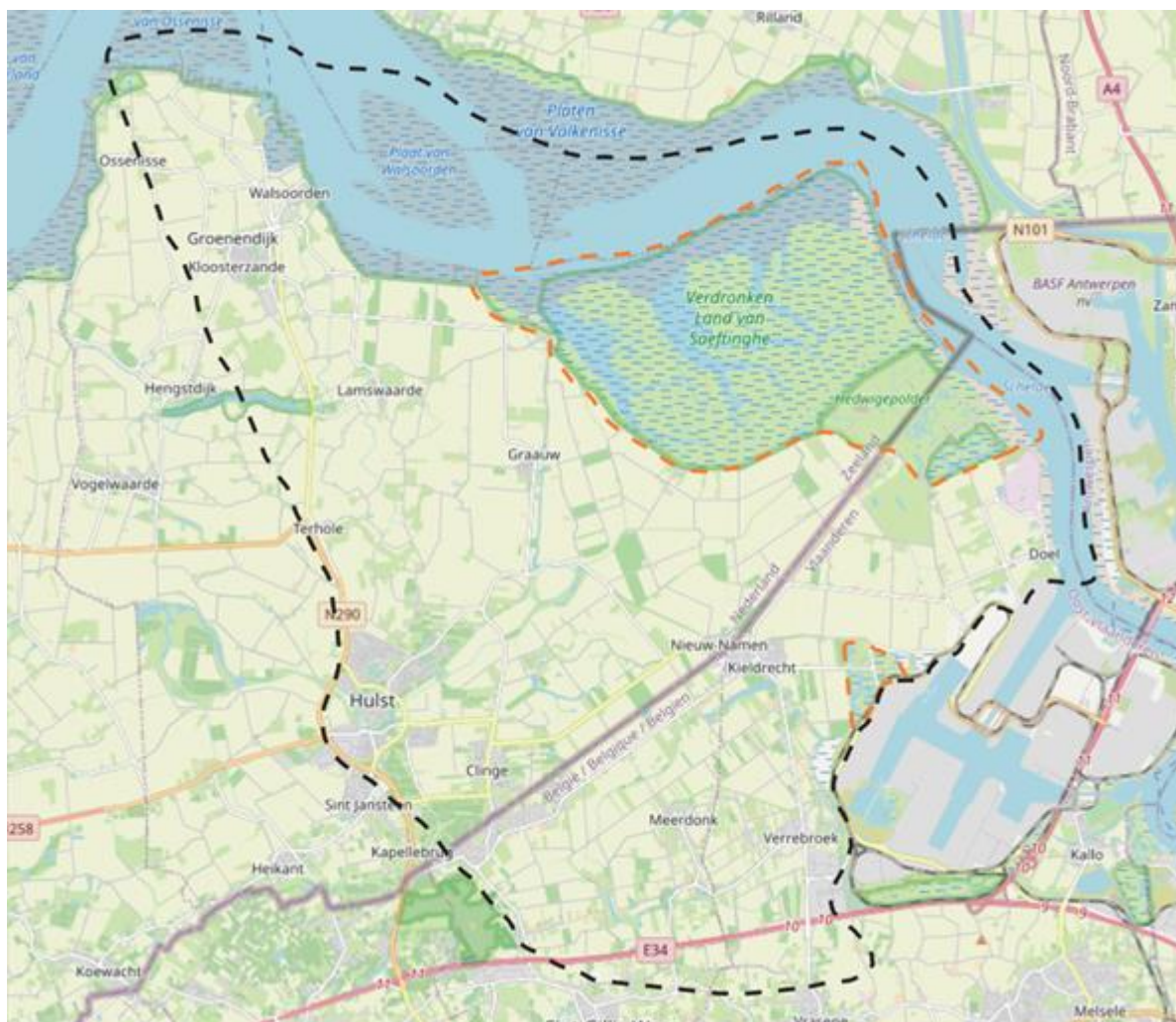
De inrichtingsnota en het besluit tot vaststelling van de inrichtingsnota kunnen worden ingezien bij elke gemeente waarop de inrichtingsnota betrekking heeft.

De Vlaamse Regering heeft op 2 juli 2021 aan de Vlaamse minister, bevoegd voor omgeving, de opdracht gegeven om voorliggende inrichtingsnota op te maken ter realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten voor de speciale beschermingszone 'BE2301336 Schorren en polders van de Beneden-Schelde. Het Agentschap Natuur en Bos treedt hierbij op als Vlaamse initiatiefnemer en maakt tevens de inrichtingsnota op.

4 BREDER KADER – RELATIE MET HET GRENSPARK GROOT SAEFTINGHE

Uit de navolgende tekst zal blijken dat de inrichting van een uitgebreid en samenhangend netwerk van voedselgebieden voor de Bruine kiekendief in de omgeving van het havengebied helemaal past binnen de doelstellingen of de 'gebiedsagenda' van **Grenspark Groot Saeftinghe**.

De begrenzing van het Grenspark is gebaseerd op de contouren van het intergetijdengebied van Saeftinghe zoals we dat kenden in de 17e eeuw. De later ingedijkte polders maken dus deel uit van het Grenspark. Ze vormen de agrarische buitenschil om het centrale natuurkerngebied (Figuur 4.1).

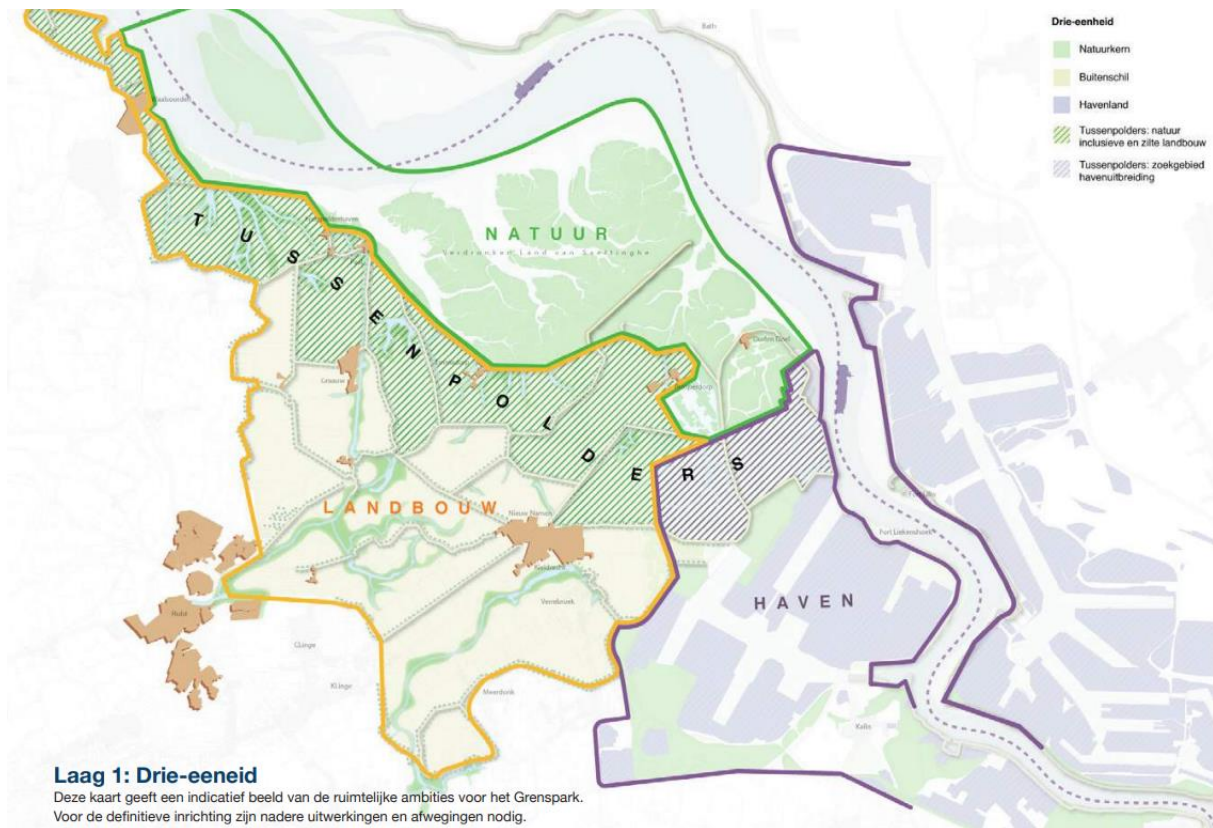
Figuur 4.1 Globale begrenzing Grenspark Groot Saeftinghe.

Voor het grenspark werd vastgesteld dat vooral de wisselwerking tussen de uitgestrekte getijdennatuur en het aangrenzende polder- en havenlandschap het gebied bijzonder maakt. Dit noemt men de drie-eenheid natuur, landbouw en haven.

In het Grenspark gaan ze een partnerschap aan met elkaar, tot wederzijds voordeel. Met begrip voor de eigen doelen en belangen, wordt binnen het grenspark gezocht naar kansrijke verbindingen en nieuwe belevingsmogelijkheden.

Het landinrichtingsplan Zwijndrecht sluit letterlijk en figuurlijk aan bij dit Grensparkverhaal. Aan de hand van de uitvoering van het trage wegenplan, de inrichting van het beschermd landschap van de

defensieve dijk, de inrichting van een beleefbare dorpskern en het vrijwaren van een groot openruimtegebied in het centrum van Zwijndrecht zet ook dit landinrichtingsplan in op het verbinden en beleven van elementen vanuit het haven-, landbouw-, woon- en natuurlandschap.

Figuur 4.2 De drie-eenheid natuur, landbouw en haven in het Grenspark Groot Saeftinghe.

Binnen de drie-eenheid zijn in feite vier zones te onderscheiden.

De **natuurkern** omvat het Verdrongen Land van Saeftinghe en daarnaast het complex Hedwigepolder-Prosperpolder en delen van de Doelpolder. Naast de natuurdoelstellingen die deze gebieden beogen passen deze gebieden ook in een klimaatadaptieve gebiedsontwikkeling. Hier wordt immers een integrale aanpak van buitendijkse natuurgebieden, gereduceerde getijdengebieden en binnendijkse natuur toegepast die tevens ten dienste staat van de waterveiligheid van het stedelijk gebied.

Naar de omliggende **landbouwzone** wordt gerefereerd als 'de buitenschil'. Binnen het grensparkconcept wordt dit gezien als een proeftuin voor natuurinclusieve en klimaatadaptieve landbouw. Dit gaat een stap verder dan agrarisch natuurbeheer, door ecologische duurzaamheid te integreren in alle schakels van de bedrijfsvoering. Bijvoorbeeld door anders om te gaan met water en minder gebruik te maken van kunstmest, bestrijdingsmiddelen en fossiele energie. Of door grondstoffen en producten meer lokaal in te kopen, te verwerken en af te zetten. Samenwerking is daarbij een sleutelbegrip. In de komende jaren zal, samen met de landbouwers, bekeken worden hoe zij best worden ondersteund en hoe de transitie versneld kan worden. Stap 1 is om nader te onderzoeken welke mogelijkheden het meest kansrijk zijn, stap 2 om samen een strategie uit te werken voor de verdere uitvoering hiervan. Ook innovaties in de traditionele grootschalige landbouw zullen daarbij gestimuleerd worden, zoals 'precisielandbouw' of 'smart farming'.

Ook **de haven** van Antwerpen (Waaslandhaven) heeft zich reeds gecommitteerd aan het Grenspark. De haven kan mogelijks een grootafnemer worden van streekproducten uit het Grenspark, zou restwarmte kunnen aanwenden voor het drogen van landbouwgewassen, enz.

Voor de zone '**tussenspolders**', die direct grenzen aan het centrale natuurkerngebied, beoogt men de ontwikkeling tot een multifunctionele zone, waar natuur, landbouw en haven nieuwe arrangementen aangaan. In deze zone kunnen voorzieningen worden ingepast die in het natuurkerngebied niet mogelijk zijn en kan extra ruimte worden gegeven aan nieuwe vormen van natuurinclusieve en klimaatadaptieve landbouw. Dit draagt bij aan de ecologische 'buffering' van het natuurkerngebied en aan de recreatieve aantrekkingskracht en economische vitaliteit van het Grenspark als geheel.

De verbinding die gezocht wordt binnen de drie-eenheid natuur, landbouw en haven wordt bij uitstek belichaamd door de bruine kiekendief. Deze soort is bij uitstek een 'landschapsoort' die nood heeft aan gevarieerde 'combinatielandschappen'. De natuurkern binnen het grenspark zal daarin een belangrijke rol opnemen als broedgebied. De natuurkern maar ook het omliggende landschap fungeert als jachtgebied. Het is gekend dat de bruine kiekendief in landbouwgebieden op zoek gaat naar prooien als muizen hazen en konijnen, kleine vogels. De landbouwzone en de tussenspolders binnen het grenspark zullen daarom een zeer belangrijke rol opnemen voor deze soort.

De noden die de bruine kiekendief stelt aan het landschap overlappen sterk met de algemene doelstellingen van de onderdelen van het grenspark en het grenspark als geheel.

Allereerst staat de bruine kiekendief welhaast symbool voor een natuurinclusieve landbouw dewelke beoogd wordt in de landbouwzone & de tussenspolders. De bruine kiekendief foerageert immers bij uitstek in een gevarieerd landbouwlandschap waar ook een plaats is voor (permanent) grasland en extensief beheerd akkerland en dat bovendien dooraderd is met rietrijke kreken en poldersloten. Hiermee sluiten we aan bij een ander kenmerk van het ruimtelijk concept van het grenspark Groot Saeftinghe nl. het uitbouwen van een groen-blauw netwerk. Aan dijken en kreken binnen het grenspark wordt immers een belangrijke rol toegewezen. Ze vormen beeldbepalende elementen van het polderlandschap en refereren naar de ontstaansgeschiedenis. Tegelijkertijd kan dit netwerk de basis vormen in een robuuste ecologische structuur en een recreatief 'zwerfnetwerk' voor het Grenspark. De beoogde landschappelijke en ecologische opwaardering van het grenspark sluit daarmee goed aan bij de behoefte van de soort bruine kiekendief.

Maar ook het streven naar een klimaatadaptieve gebiedsontwikkeling voor het grenspark sluit naadloos aan bij de noden van de kiekendief. Het slim omgaan met water kan zich immers ook vertalen in het anders beheren van de kreken en sloten waarbij overtollig water wordt afgevoerd maar tegelijk de buffercapaciteit van het blauwe netwerk wordt benut om periodes van waterschaarste te overbruggen. Klimaatadaptatie in de landbouw kan ook betekenen dat binnen het grenspark een evolutie wordt verder gezet in de richting van gewassen die minder droogtegevoelig zijn. Meerjarige gewassen die diep wortelen, waaronder vlinderbloemigen, kunnen binnen die klimaatadaptieve strategie een belangrijke rol opnemen. Teelten met vlinderbloemigen zijn dan weer een belangrijke bouwsteen in zogenaamde kiekendiefvriendelijke maatregelen. Hiermee is duidelijk dat heel wat ruimtelijke ambities binnen het grenspark, en in het bijzonder in de landbouwzone en de tussenspolders, hand-in-hand gaan met de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen voor de bruine kiekendief.

Zelfs kan gesteld dat de bruine kiekendief als doelsoort past binnen de overkoepelende ambitie van het grenspark zijnde een extra ecologische, sociale en economische impuls geven aan de streek.

Allereerst en zoals eerder al toegelicht vraagt de bruine kiekendief een ecologische opwaardering van belangrijke delen van het grenspark, zowel binnen de beoogde natuurkernen als binnen de landbouwzone & tussenpolders.

Die ecologische opwaardering impliceert een landschappelijke opwaardering en op haar beurt een verhoging van de belevingswaarde van het grenspark. De sociale impuls bestaat er niet enkel in dat de recreatieve aantrekkingskracht van het gebied zal verhogen maar ook dat kansen geboden worden aan landbouwers die binnen een sterk concurrentiële, globale (landbouw)economie op zoek zijn naar een duurzame toekomst met een verzekerd arbeidsinkomen dankzij toegenomen afzetmogelijkheden (bv. via de korte keten) en verhoogde kansen voor het diversifiëren van inkomstenstromen. De beoogde natuurinclusieve landbouw moet daarmee kansen geven aan nieuwe landbouwbedrijfsmodellen die inspelen op de kansen die het grenspark zal bieden voor de regio en die passen binnen de onderscheidende positionering van het Grenspark Groot Saeftinghe als *exclusief, uitdagend en grensverleggend*.

Daarmee is meteen de link gelegd met de beoogde economische impulsen voor de streek. Naast toegenomen kansen voor economische ontwikkelingen binnen de landbouw en het toerisme zal dit ten slotte ook de economische kansen voor de haven ten goede komen. De ontwikkeling van de haven, en haar economische activiteiten, is immers gebaat bij een duurzame gebiedsontwikkeling binnen de ruimere regio. Het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen voor het vogelrichtlijngebied 'Schorren en polders van de Beneden-Schelde', m.i.v. deze voor de bruine kiekendief, is bovendien een noodzakelijke voorwaarde voor de verdere uitbouw van de haven.

Ten slotte worden hieronder nog eens de doelstellingen, opgenomen in de gebiedsagenda voor het Grenspark Groot Saeftinghe, weergegeven. Bij elk van deze doelstellingen leggen we kort het verband tussen deze inrichtingsnota en de beoogde bijdrage aan de realisatie van de doelstellingen voor de bruine kiekendief.

Doelstelling 1. Natuurwaarden versterken: *"wij willen de natuurwaarden en de ecologische kwaliteiten van het te ontwikkelen kerngebied van ongeveer 5000 hectare groot zodanig beschermen en versterken, dat dit grootste brakwaterschor van West-Europa duurzaam wordt veiliggesteld. Centraal daarin staan de doelstellingen: het herstel van de vogelbiodiversiteit, de optimalisatie van de estuariene natuur, het eco-hydrologisch herstel van de binnendijkse gebieden."*

- Relatie met bruine kiekendief, haar instandhoudingsdoelstellingen en deze inrichtingsnota: de bruine kiekendief heeft nood aan natuurgebieden waar natuur de hoofdfunctie heeft en waar de soort broedgelegenheid vindt. Deze inrichtingsnota beoogt weliswaar vooral inrichtingsmaatregelen *in de omgeving van* het natuurkerngebied maar zal daardoor evengoed ook een versterking impliceren van deze kerngebieden.

Doelstelling 2. Betekenis voor de streek vergroten: *"Het versterken van de natuurwaarden willen wij hand in hand laten gaan met het vergroten van de betekenis voor de streek, aan beide kanten van de grens, rondom het centrale natuurkerngebied. Concreet streven we naar de versterking van:*

- De mogelijkheden voor natuurbeleving;
- De toeristisch-recreatieve aantrekkingskracht van de streek;
- De leefbaarheid van de dorpen;
- De duurzaamheid en de biodiversiteit van de landbouw;
- De economische vitaliteit en dynamiek."

- Relatie met bruine kiekendief, haar instandhoudingsdoelstellingen en deze inrichtingsnota: de landschapsversterking die nodig is om deze doelstelling waar te maken, en die zich tevens situeert in de landbouwzone en de tussenpolders zal het voedselgebied voor de bruine kiekendief weten te vergroten.

Doelstelling 3. Samen met bewoners en ondernemers: *"Het Grenspark Groot Saeftinghe willen we ontwikkelen samen met bewoners en ondernemers in de streek. Dat wil zeggen dat lokale initiatieven die passen bij de hierboven genoemde intenties actief ondersteund zullen worden. Hierbij zoeken we nadrukkelijk naar verbindingen, ook over de grenzen heen."*

- Relatie met bruine kiekendief, haar instandhoudingsdoelstellingen en deze inrichtingsnota: om de doelstellingen voor de bruine kiekendief te realiseren is samen- en medewerking van landbouwers alvast onontbeerlijk. Dit kan op haar beurt leiden tot streekproducten die mede het resultaat zijn van klimaatadaptieve en natuurinclusieve landbouw en waar o.m. ook de lokale en regionale horeca de vruchten van kan plukken.

Doelstelling 4. Economische vitaliteit en werkgelegenheid: *"We streven naar een maximale bijdrage van het Grenspark aan de economische vitaliteit en werkgelegenheid, binnen de randvoorwaarden van de natuur, en het beperken van eventuele negatieve economische effecten van natuurontwikkeling, in het bijzonder voor de landbouw. Behalve voor bestaande ondernemers willen we ook ruimte bieden voor nieuwe ondernemers en nieuwe business cases, die passen binnen het toekomstige Grensparkconcept."*

- Relatie met bruine kiekendief, haar instandhoudingsdoelstellingen en deze inrichtingsnota: het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen voor de bruine kiekendief is belangrijk voor de economische ontwikkeling van de haven maar kan dus ook een kans bieden voor landbouwers en andere ondernemers (zie hoger).

Doelstelling 5. Een passende, toekomstbestendige organisatie: *"We willen een toekomstbestendig samenwerkingsverband opzetten en daarvoor een passende organisatie inrichten. De projectpartners willen daar ook het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties bij betrekken, om zo het economisch en maatschappelijk draagvlak voor het Grenspark te verbreden. Uitgangspunt is dat er een sluitend businessplan komt voor de werkzaamheden van de nieuwe samenwerkingsentiteit."*

- Relatie met bruine kiekendief, haar instandhoudingsdoelstellingen en deze inrichtingsnota: er zal een belangrijke overlap zijn tussen de partners en stakeholders die zullen dienen bij te dragen aan de realisatie van de doelstellingen van het grenspark en de partners en stakeholders die zullen dienen bij te dragen aan de doelstellingen voor de bruine kiekendief.

Doelstelling 6. Sterk merk: *"We willen het Grenspark Groot Saeftinghe nationaal en internationaal op de kaart zetten als een sterk merk, met het oog op het aantrekken van extra bezoekers en investeerders. Dit merk moet uitdrukking geven aan de onderscheidende identiteit van het gebied en herkend worden in de streek."*

- Relatie met bruine kiekendief, haar instandhoudingsdoelstellingen en deze inrichtingsnota: impliciet of expliciet, de bruine kiekendief heeft alles om onderdeel uit te maken van het 'merk grenspark Groot Saeftinghe'; de noden van de bruine kiekendief vallen samen met de identiteit die voor het gebied beoogd wordt.

5 RANDVOORWAARDEN VOOR INRICHTING FOERAGEERGEBIED

Bij de keuze van de zones als foerageergebied bruine kiekendief, hun inrichting en beheer dient rekening gehouden te worden met een set aan randvoorwaarden. Deze randvoorwaarden worden in dit hoofdstuk verder toegelicht.

Achtereenvolgens komen aan bod:

- De grenzen van het zoekgebied waarbinnen de S-IHD-maatregelen worden genomen;
- Het belang van de verdeling over verschillende clusters;
- De totale oppervlakte-opgave voor het foerageergebied bruine kiekendief en de verdeling van de opgave over de drie clusters (noord, west, zuid);
- De gewenste ruimtelijke configuratie van maatregelen binnen het landbouwlandschap;
- De (gewenste) verhouding van aandeel permanente en zwervende maatregelen.
- Geïntegreerde ruimtelijke beschouwingen

Het geprefereerde beheer op de voor inrichting gekozen zones wordt besproken in hfst 7.

5.1 HET ZOEKGEBIED VOOR TE NEMEN MAATREGELEN

De ruimtelijke allocatie van de te nemen maatregelen beoogt, in aanvulling van de natuurkerngebieden op de Linkerscheldeover, het foerageergebied voor de bruine kiekendief te realiseren door een ecologische infrastructuur te verzekeren in de landbouwzone & de tussenpolders.

Zoals geduid in hoofdstuk 2 van deze inrichtingsnota dient het hierbij te gaan over 1.500 ha landbouwgebied waarbinnen 10% ecologische 'infrastructuur polder' aanwezig dient te zijn. Dit wordt, meer concreet, vertaald als de nood aan 150 ha ecologische infrastructuur binnen een gebied van 1.500 ha waar dergelijke ecologische infrastructuur aanwezig dient te zijn a rato van 10 ha per 100 ha landbouwgebied.

Het is niet zinvol deze ecologische infrastructuur, onder vorm van kiekendiefvriendelijke maatregelen om het even waar in de polders te voorzien. Bij de keuze van waar maatregelen meest aangewezen zijn, dient rekening gehouden te worden met de ligging van beoogde broedgebieden voor de kiekendief. Maatregelen die genomen worden op een te grote afstand van dergelijke broedgebieden zijn voor de kiekendief weinig interessant omdat het teveel energie zou kosten om er voedsel te gaan zoeken.

Tevens is het belangrijk dat voedselgebieden voldoende rustig gelegen zijn en dat ze gelegen zijn op voldoende afstand van landschapselementen die de vogels vermijden zoals hoogspanningslijnen, windturbines en hoge bomen of bosjes.

Om het zoekgebied te bepalen waarbinnen het zinvol kan zijn om kiekendiefvriendelijke maatregelen te nemen om bij te dragen aan foerageergebied voor de bruine kiekendief is gewerkt met een 'positieflaag' en een 'negatieflaag' (Indeherberg & Goovaerts, 2020). De negatieflaag geeft die zones aan waar zich elementen bevinden die een negatieve invloed hebben op een zone als foerageergebied voor de kiekendief en houdt rekening met een eventueel te hanteren verstoringsperimeter rond deze elementen. De positieflaag geeft die zones aan waar er reeds elementen aanwezig zijn die een waarde kunnen hebben voor de kiekendief als foerageergebied. Wat betreft de positieflaag is het belangrijk op te merken dat het niet zo is dat als een zone niet in de positieflaag is opgekleurd, dat ze niet in die zin ontwikkeld zou kunnen worden. Het betekent enkel dat de betreffende zone op dit moment weinig (meer)waarde heeft als foerageergebied voor de kiekendief.

Door de positieflaag en de negatieflaag ruimtelijk in overlay te brengen met elkaar wordt het mogelijk om een gebied te gaan afbakenen waarbinnen het nuttig is om maatregelen te nemen die het foerageergebied voor de bruine kiekendief ten goede zouden komen.

Tabel 5.1 geeft aan hoe de positieflaag is opgebouwd. Tabel 5.2 geeft aan hoe de negatieflaag is opgebouwd.

Tabel 5.1 (positieflaag) beklemtoont de (potentiële) waarde van waterlopen en andere waterelementen enerzijds en van dijkstructuren anderzijds als (lintvormige) structuren die nuttig deel uitmaken van het foerageergebied van bruine kiekendief in het (landbouw)landschap.

Tabel 5.1 Elementen (+ bufferafstand) die een positief effect hebben op de potentiële waarde als foerageergebied voor de kiekendief ('positieflaag').

Elementen	Gis-laag	buffer
Waterlopen en bestaande moerasvegetaties	VHA-waterloop + BWK-codes: mr, aev, aer, ae, mc, ap	alle kadaster percelen die aansluiten
Dijken	Kd en Kt BWK-codes gecombineerd door check via recente luchtfoto	alle kadaster percelen die aansluiten
(min of meer) waardevolle graslanden	BWK-codes: Hp ⁺ , hr	alle kadaster percelen die aansluiten

In de negatieflaag worden woonblokken maar ook individuele woningen (inclusief boerderijen) uitgesloten als onderdeel van het uit te bouwen foerageergebied. Voor havengebied is dit eveneens het geval. Wegen en hoogspanningslijnen worden verwacht ook wezenlijk te wegen op de potentie (aanlandende) percelen met het oog op het ontwikkelen van foerageergebied. Dit wordt als volgt gemotiveerd. Van kiekendieven is geweten dat de meerderheid (90% of meer) nestelen op een minimale afstand van circa 50-100 m en 30 m afstand tot respectievelijk wegen en hoogspanningsmasten (van der Hut, 2011). Wat betreft foerageergebied is dit iets minder duidelijk. De aangenomen verstoringsafstanden voor bruine kiekendief variëren hier van 100-300 m. Een dichtheidsverlagend effect voor de bruine kiekendief treedt op tot een afstand van circa 100 m van de verstoringsbron. De intensiteit van het gebruik van nabijgelegen wegen speelt daarin een grote rol (van der Hut, 2011). Om die reden werd gekozen om niet alle wegen als 'negatief' te bestempelen, maar enkel de grotere, drukkere wegen.

Ook windturbines kunnen een negatief effect hebben op de kwaliteit van (potentiële) broed- en foerageergebieden van vogels in het algemeen en kiekendieven in het bijzonder. Onder meer ten zuiden van de Expressweg zijn er de afgelopen jaren windturbines geplaatst in landbouwgebied dat aansluit bij potentieel foerageergebied van de bruine kiekendief. Niettemin worden windturbines niet tot de 'negatieflaag' gerekend. Kiekendieven worden immers, in tegenstelling tot sommige andere

roofvogelsoorten, relatief weinig als aanvaringsslachtoffer van windturbines gevonden (Whitefield & Madders, 2006, Hötter et al. 2013, Hernandez-Pliego et al. 2015, Langgemach & Dürr, 2015). Dit wordt waarschijnlijk deels veroorzaakt door de gemiddeld lage vlieghoogte (ruim onder rotoren) die ze – zeker tijdens het foerageren – hanteren (Whitfield & Madders, 2006, Hötter et al. 2013, Gyimesi et al. 2016). Kiekendieven vliegen bijgevolg maar een beperkt deel van de tijd op 'rotorhoogte'. Hierdoor hebben kiekendieven een relatief lage aanvaringskans. Echter, sommige studies vermelden wel een hogere kans op aanvaring met windturbines in bepaalde omstandigheden. Na vangst van een prooi en het daarna terugkeren naar de broedlocatie kan de bruine kiekendief de thermiek opzoeken en hogere luchtlagen pakken, waardoor de aanvaring met windturbines mogelijk wordt. Ook tijdens de balts en bij het uitvliegen van de jongen, kan een aanvaringsrisico bestaan in de directe omgeving van de turbine.

Tot slot worden o.m. bossen, bosjes en bomenrijen geacht negatief door te werken voor het foerageren van de kiekendief.

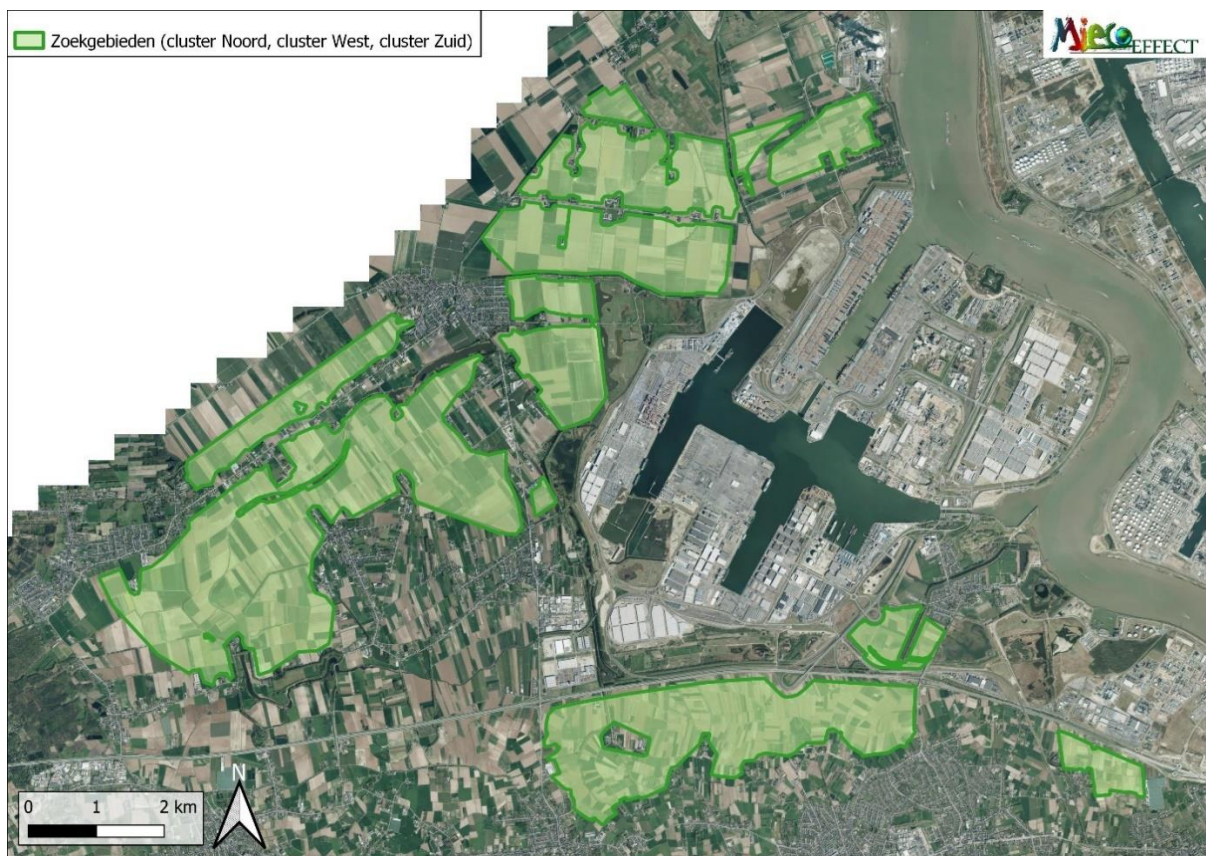
Tabel 5.2 Elementen (+ bufferafstand + waarde) die een negatief effect hebben op de potentiële waarde als foerageergebied voor de kiekendief ('negatieflaag').

Elementen	Gis-laag	buffer
Boerderij of andere losstaande gebouwen	BWK: urbane codes (U-codes) gecombineerd door check via recente luchtfoto	50 m
Woongebieden	BWK: urbane codes (U-codes) gecombineerd door check via recente luchtfoto	100 m
Bossen/boschages	BWK: sz, sal, gml, n, lhi, vm, vn, bet, lhb, pa, pop, lh, gecombineerd door check via recente luchtfoto	50 m
Bomenrijen en houtkanten	BWK: Kb- en Kh-codes gecombineerd door check via recente luchtfoto	50 m
Wegen	Alleen de grotere wegen, bv Expressweg, Verrebroekstraat, Kieldrechtsebaan-Kreek, R2, Steenlandlaan, Melseledijk, Provinciale baan	50 m aan elke zijde van de middenas
Hoogspanningslijnen		50 m aan elke zijde van de middenas

Hoger vermeld afwegingskader resulteert uiteindelijk in de kaart met zoekgebieden waarbinnen de instandhoudingsdoelstellingen, onderdeel foerageergebied voor de bruine kiekendief in gebieden met landbouwbestemming, dienen te worden gerealiseerd (Figuur 5.1).

Opgemerkt wordt dat in deze inrichtingsnota binnen dit zoekgebied verder gezocht zal worden naar de best gelegen in te richten zones (focusgebieden en ondersteunende gebieden) waarbij meer in detail rekening gehouden zal worden met onder meer volgende randvoorwaarden:

- Er moet een bepaalde afstand tot windturbines worden gehouden. We hanteren volgende regel: als een corridor voorzien kan worden tussen het broed- en het foerageergebied, hoeft er geen veiligheidszone rond een windturbine voorzien te worden. Als er geen corridor voorzien kan worden, moet wel een veiligheidszone ingetekend worden waarbinnen geen kiekendiefvriendelijke maatregelen worden genomen.
- Er moet een bepaalde afstand tot hoogspanningslijnen, zowel de huidige als de geplande, worden gehouden. Volgend regel zal worden gehanteerd: er mogen geen maatregelen genomen worden binnen een zone van 50 m links en 50 m rechts van de middellijn van de hoogspanningslijn.

Figuur 5.1 Zoekgebieden waarbinnen gezocht kan worden waar best de extra maatregelen uit de S-IHD als foerageergebied bruine kiekendief worden geplaatst (Indeherberg & Goovaerts, 2020).

5.2 BELANG VAN DE VERDELING VAN DE INSPANNINGEN OVER DE CLUSTERS

Alhoewel de bruine kiekendief tot broeden kan komen in grootschalige akkerbouwgebieden broedt deze soort meestal in grootschalige wetlands, moerassen en overjarig riet. Deze biotopen liggen doorgaans in natuurgebieden of gebieden die als zodanig beheerd worden. In Figuur 5.2 (achteraan dit hfst 5) zijn de gebieden weergegeven op de Linkerscheldeoever waar er gerekend wordt op de vestiging van broedende kiekendieven. Hieruit blijkt dat de beoogde broedgebieden verspreid gelegen zijn ten noorden, ten westen en ten zuiden van de haven.

Voor territoriumhoudende kiekendieven is het essentieel dat voedselgebieden op een beperkte afstand gelegen zijn van de eigenlijke broedplaatsen. Is de afstand tot prooienrijke gebieden of percelen te groot dan loont het voor de kiekendief niet de moeite om ernaar toe te vliegen. Beemster et. al. (2011) gingen uit van een relatie tussen de afstand tot het broedgebied en het benodigd foerageersucces om een bepaald aantal jongen groot te kunnen brengen. Hierbij neemt het aantal groot gebrachte jongen af naarmate de afstand tussen broed- en foerageergebied toeneemt. De gehanteerde curves leerden dat om een broedsucces te behalen dat voldoende is om de populatie op peil te houden (gemiddeld 2 jongen per broedpaar) een bruine kiekendief ofwel een zeer hoog foerageersucces van 4 tot 5 prooien per uur moet halen op ca. 5 km afstand van het broedgebied, ofwel op korte afstand moet kunnen foerageren, namelijk op ca. 2 km van het broedgebied.

Hieruit volgt dat bij het kiezen van focusgebieden binnen de zoekgebieden het essentieel is dat deze gespreid gelegen zijn binnen dit zoekgebied zodat meerdere territoria (15) kunnen worden bediend.

5.3 TOTALE OPPERVLAKTE-OPGAVE EN VERDELING OVER DE CLUSTERS

In hoofdstuk 2 van deze inrichtingsnota werd reeds aangegeven dat het nodig is :

- 1500 ha landbouwgebieden te voorzien waarbinnen 10% ecologische infrastructuur aanwezig is, in casu 150 ha ecologische infrastructuur à ratio van 10 ha ecologische infrastructuur per 100 ha landbouwgebied;
- het benodigde foerageergebied te gaan zoeken binnen een straal van 3 km rondom het SBZ-gebied;
- de benodigde oppervlakte aan kiekendiefvriendelijke maatregelen te spreiden over 3 grote clusters binnen het Linkerscheldeoeverbied: een cluster ten zuiden van het havengebied (cluster Zuid), een cluster ten westen van het havengebied (cluster West) en een noordelijke cluster (cluster Noord).

De ratio voor de oppervlaktebehoefte aan foerageergebied voor de bruine kiekendief binnen landbouwgebied en de manier hoe deze verdeeld dient te worden over de drie clusters is beschreven in het S-IHD-besluit van dd. 17 mei 2019.

Bruine kiekendief broedde op Linkeroever in het verleden grosso modo in 3 clusters:

1° Een cluster Noord die het Schor Ouden Doel en Paardenschor omvat en in de toekomst versterkt wordt door de geplande Sigma-ontwikkelingen in Prosperpolder Noord én Doelpolder Midden.

2° Een cluster Zuid die het Groot Rietveld, de Haasop, de Steenlandpolder en het Rietveld van Kallo omvat.

3° Een cluster West met de Grote Geule, Drijdijck en Verrebroekse plassen.

Met behulp van een – vereenvoudigde - GIS-analyse werden de foerageerwaardige zones bepaald binnen deze clusters en binnen een straal van 3 kilometer rondom deze clusters. Bij gebrek aan voldoende ‘ecologische infrastructuur polder’ (10%) in de landbouwgebieden werden deze in hun huidige staat als onvoldoende foerageerwaardig beschouwd. Alle natuurgebieden binnen en buiten de haven en de ‘ecologische infrastructuur haven’ werden echter wel over hun volledige oppervlakte als kwaliteitsvol foerageergebied beschouwd.

Op basis van deze analyse blijkt er ca. 1.800 ha potentieel kwaliteitsvol foerageergebied aanwezig, verdeeld als volgt: 1° Cluster noord: ca. 800 ha, 2° Cluster west: ca. 460 ha, 3° Cluster zuid: ca. 540 ha.

Om kans te maken op 33 broedparen kiekendief binnen het vogelrichtlijngebied, en uitgaande van een totaal benodigde oppervlakte aan foerageergebied van 3.300 ha, is er dus nog nood aan 1.500 ha hoog kwalitatief foerageergebied.

Zoals reeds in hoofdstuk 1 aangegeven willen we dit realiseren niet door bijkomend natuurgebied aan te leggen maar door kiekendiefvriendelijke maatregelen te nemen binnen landbouwgebieden. Hierbij wordt dan a ratio van 10% van geselecteerde zones in landbouwgebied gewerkt aan dergelijke 'ecologische infrastructuur'.

Er dient evenwel nogmaals onderstreept dat deze oppervlakte aan ecologische infrastructuur enkel toereikend is indien deze geheel bestaat uit hoogkwalitatieve maatregelen. Als dit niet (volledig) het geval is, verhoogt de benodigde oppervlakte aan te nemen maatregelen voor de kiekendief.

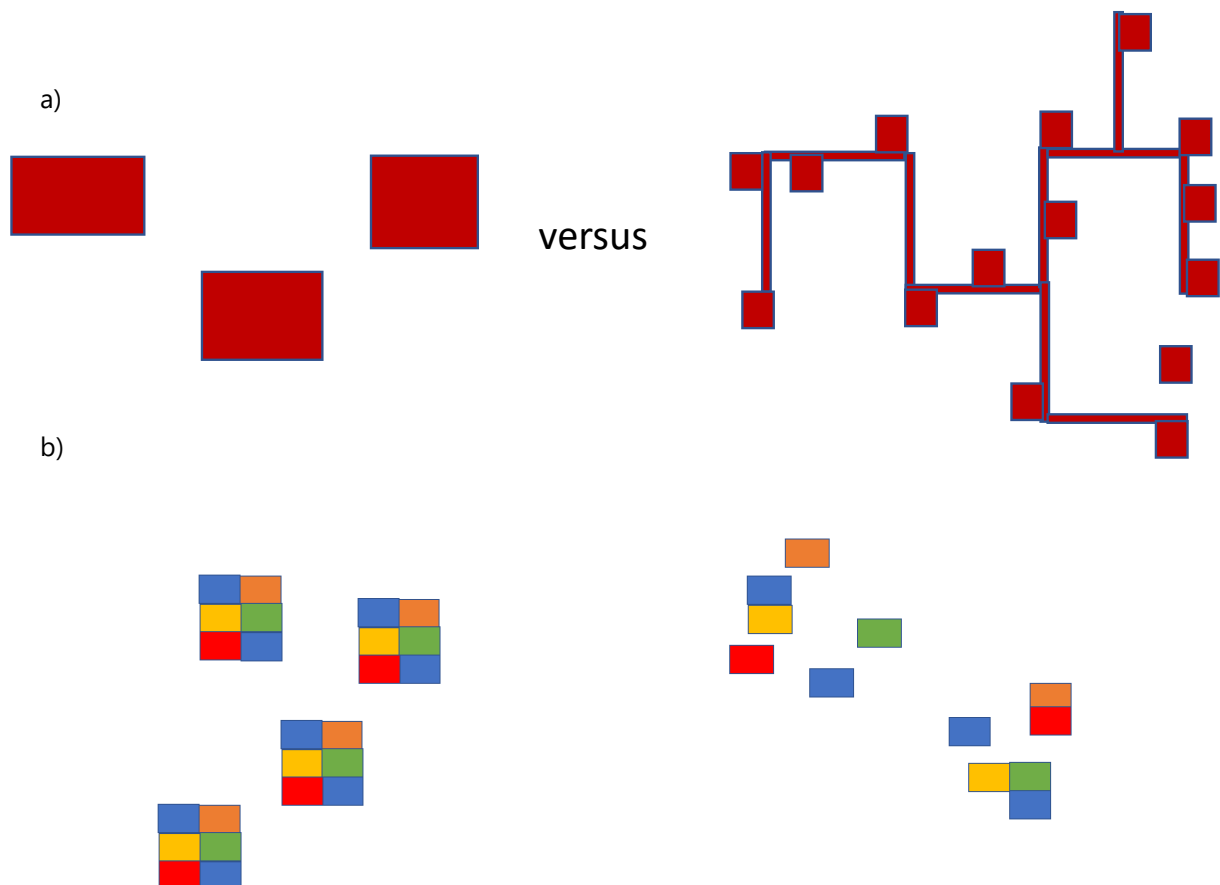
Tabel 5.3 Samenvatting van de afleiding van te ontwikkelen foerageergebied op de Linkerscheldeoever voor de bruine kiekendief voor de drie clusters.

Cluster	Noord	West	Zuid	Totaal
Voorzien aantal koppels	15	10	8	Doestelling is 33 broedparen
Vereiste oppervlakte foerageergebied (ha)	1.500	1.000	800	3.300 ha
Potentieel aanwezig (volgens prioritaire inspanning 1 en 2) van het SIHD besluit (ha)	800	460	540	1.800 ha
Nog te ontwikkelen foerageergebied	700	540	260	1.500 ha

5.4 DE GEWENSTE RUIMTELIJKE CONFIGURATIE VAN MAATREGELEN BINNEN HET LANDBOUWLANDSCHAP

Hoger werd reeds aangegeven dat een ruimtelijke spreiding van te nemen kiekendiefvriendelijke maatregelen binnen het zoekgebied noodzakelijk is. Dit uitgangspunt, gecombineerd met de totale oppervlaktebehoefte aan te nemen maatregelen laat in principe nog steeds toe om verschillende

ruimtelijke configuraties te hanteren voor de te nemen maatregelen binnen het landbouwlandschap zoals gevisualiseerd in Figuur 5.4a. In deze inrichtingsnota is het uitgangspunt dat niet zozeer de vorm, maar vooral de gradiënt en de diversiteit aan maatregelen van belang zijn. Er is ten behoeve van het foerageergebied vooral nood aan een afwisseling aan biotopen. Dat mag in een configuratie van een aaneenschakeling van linten zijn, maar eventueel ook in grotere blokken zolang hierbinnen een variatie aan maatregelen wordt georganiseerd en zolang deze bereikbaar zijn voor kiekendieven vanuit de broedgebieden (zie Figuur 5.4b).

Figuur 5.4 a) Het plaatsen van de maatregelen binnen het zoekgebied kan in principe gebeuren door verschillende ruimtelijke configuraties te hanteren. Links een geclusterde, onderling niet verbonden configuratie; rechts een meer verspreide, onderling verbonden configuratie van kiekendiefvriendelijke maatregelen. b) Er is ten behoeve van het foerageergebied vooral nood aan een afwisseling aan biotopen. Dit kan in grotere blokken zolang hierbinnen een variatie aan maatregelen wordt georganiseerd.

5.5 GEWENSTE VERHOUDING VAN AANDEEL PERMANENTE EN ZWERVENDE MAATREGELEN

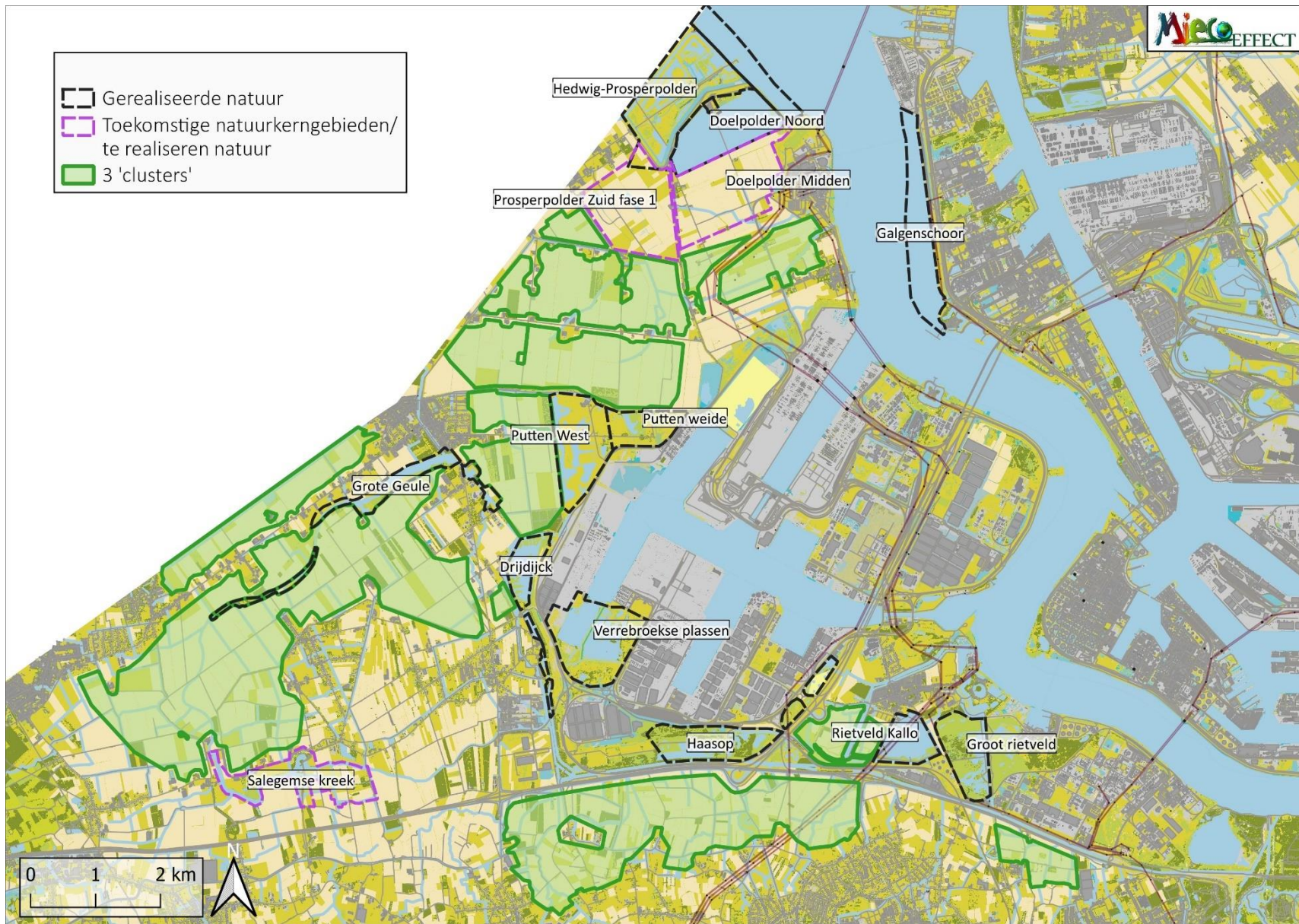
Te nemen kiekendiefvriendelijke maatregelen in landbouwgebied worden verder opgesplitst in twee categorieën: permanente maatregelen (ecologische basisstructuur) versus zwervende maatregelen (ondersteunende infrastructuur). In deze inrichtingsnota streven we een optimale verhouding na van 60% oppervlakte met maatregelen op een vaste locatie (permanent) en 40% oppervlakte met maatregelen niet op een vaste locatie (zwervend) (Spanoghe, 2020).

Wat betreft de **eigendomssituatie** van de gronden waarop maatregelen genomen zullen worden, geldt dat de permanente maatregelen in regel genomen dienen te worden op overheidsgronden. Voor de zwervende maatregelen daarentegen is dit niet noodzakelijk. Deze maatregelen kunnen ook worden genomen op privé-eigendommen. De 60/40-verhouding zal gehanteerd worden op niveau van de onderscheiden focusgebieden. Afwijkingen kunnen voorkomen indien er in een focusgebied relatief veel overheidsgronden aanwezig zijn en dus meer maatregelen op permanente basis geplaatst kunnen worden..

5.6 GEÏNTEGREERDE, RUIMTELIJKE BESCHOUWINGEN

Uit voorgaande blijkt dat het niet enkel van belang is om te kiezen voor geschikte maatregelen voor de kiekendief maar dat het ook van belang is de maatregelen te spreiden en de bereikbaarheid vanuit de broedgebieden naar de voedselgebieden te verzekeren.

De kiekendief is een soort die graag lijnvormige elementen (zoals watergangen, dijken...) volgt in het landschap wanneer hij zich verplaatst. Hier zou op kunnen ingespeeld worden bij het zoeken naar gepaste maatregelen binnen de te zoeken zones. Figuur 5.2 geeft een overzicht weer van de beoogde natuurgebieden en de wijze waarop deze met elkaar en met het omgevend landbouwgebied (de zogenaamde drie 'clusters') verbonden zouden kunnen worden. Merk op dat bepaalde 'verstorende' elementen in het landschap (zoals windturbines en hoogspanningslijnen) zichtbaar zijn op de kaart, en hier best rekening mee wordt gehouden bij het zoeken naar geschikt voedselgebied. Zo is cluster Zuid (ten zuiden van de E34) voor de bruine kiekendief vanuit de zuidelijke natuurgebieden Haasop en de Rietvelden enkel bereikbaar via een 'opening' tussen de ten zuiden van de E34 gelegen windturbinerij. Cluster Noord is vanuit de noordelijk gelegen natuurgebieden Hedwige-Prosperpolder, Prosperpolder Zuid en Doelpolder Noord en Doelpolder Midden relatief makkelijk bereikbaar voor de bruine kiekendief gezien hier minder storende elementen zoals windturbines of hoogspanningslijnen gelegen zijn. Enkele grotere waterelementen lopen doorheen de cluster en verbinden de noordelijke natuurgebieden met Putten West en Putten Weide. Deze natuurgebieden, net zoals Drijdijck en de Verrebroekse plassen zijn dan weer via de Noord-Zuid verbinding verbonden met de Grote Geule. De Grote Geule kronkelt doorheen cluster West en maakt tot slot verbinding met de Salegemse kreek.

Figuur 5.2 Overzicht natuurkerngebieden en de 'voedselgebieden' die de keuze van de inrichtingszones binnen het zoekgebied mee kunnen bepalen.

6 VERANTWOORDING GESELECTEERDE FOCUS- EN ONDERSTEUNENDE GEBIEDEN

Binnen de hiervoor beschouwde zoekzones van de verschillende clusters (noord, zuid, west) gaan we concreet op zoek naar die zones waarbinnen de kiekendiefvriendelijke maatregelen geconcentreerd kunnen worden. Binnen de zoekzones zullen daarmee focus- en ondersteunende gebieden worden gekozen en afgebakend.

Aan de hand van deze informatie worden voor elke cluster eerst een aantal globale afwegingen gemaakt bij het zoeken naar focus- en ondersteunende gebieden binnen de cluster. Dit zal gebeuren a.d.h.v. een SWOT-analyse. Vervolgens motiveren we de keuze en de afbakening van de verschillende focus- en ondersteunende gebieden die binnen de betreffende cluster naar voren worden gedragen.

De grens van een focus- of een ondersteunend gebied loopt soms doorheen een perceel. Wanneer minstens 50 percent van een perceel verder ligt dan 50 meter van een boerderij, losstaand gebouw, bos, bomenrij, weg of hoogspanningslijn en verder ligt dan 100 meter van een woongebied (zie 'negatieflaag' p. 19), dan kan het ganse perceel opgenomen worden in het desbetreffende focus- of ondersteunende gebied. In het omgekeerde geval wanneer meer dan 50% van een perceel binnen de verstoringsafstand valt, dan valt dit volledige perceel buiten het desbetreffende focus- of ondersteunende gebied.

Focusgebieden

De focusgebieden vormen het hart van het foerageergebied voor Bruine Kiekendief: samen vormen zij de kern van 1.500 ha landbouwgebied die een hoge foerageerkwaliteit moet bieden en waar we streven naar 10% hoogwaardig prooiaanbod.

Ondersteunende gebieden

Sommige gebieden in de directe omgeving van de focusgebieden ondersteunen om verschillende redenen het focusgebied: er zijn al verschillende landbouwers aan de slag met kiekendiefvriendelijke teelten, er liggen verschillende waterlopen en/of dijkstructuren ... Toch wordt er nu geen kernstructuur opgemaakt omdat het momenteel niet mogelijk is om er tot 10% van de oppervlakte aan optimaal foerageergebied te komen en omdat in een bepaalde elders ander, beter focusgebied wél beschikbaar is, doordat de grondpositie van de overheid er geen oplossingen biedt of omdat de ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit er soms nog niet optimaal is in functie van de ecologische vereisten voor Bruine Kiekendief (bomenrijen, overgang naar meer gesloten landschap, meer omsloten door bebouwing, ...). Op basis van monitoring en evaluatie kan dergelijk ondersteunend gebied mogelijks wel de rol van focusgebied opnemen en kan er focusgebied worden omgezet naar ondersteunend gebied. In het ondersteunend gebied zal daarom uitsluitend ingezet worden op initiatieven van private actoren / landbouwers. De overheid neemt er geen extra initiatieven andere dan het eventuele ondersteunen van private initiatieven.

Het ondersteunend gebied is een zone waarin positieve maatregelen kunnen worden genomen, als een functioneel duwtje in de rug voor de focusgebieden.

Monitoring en evaluatie

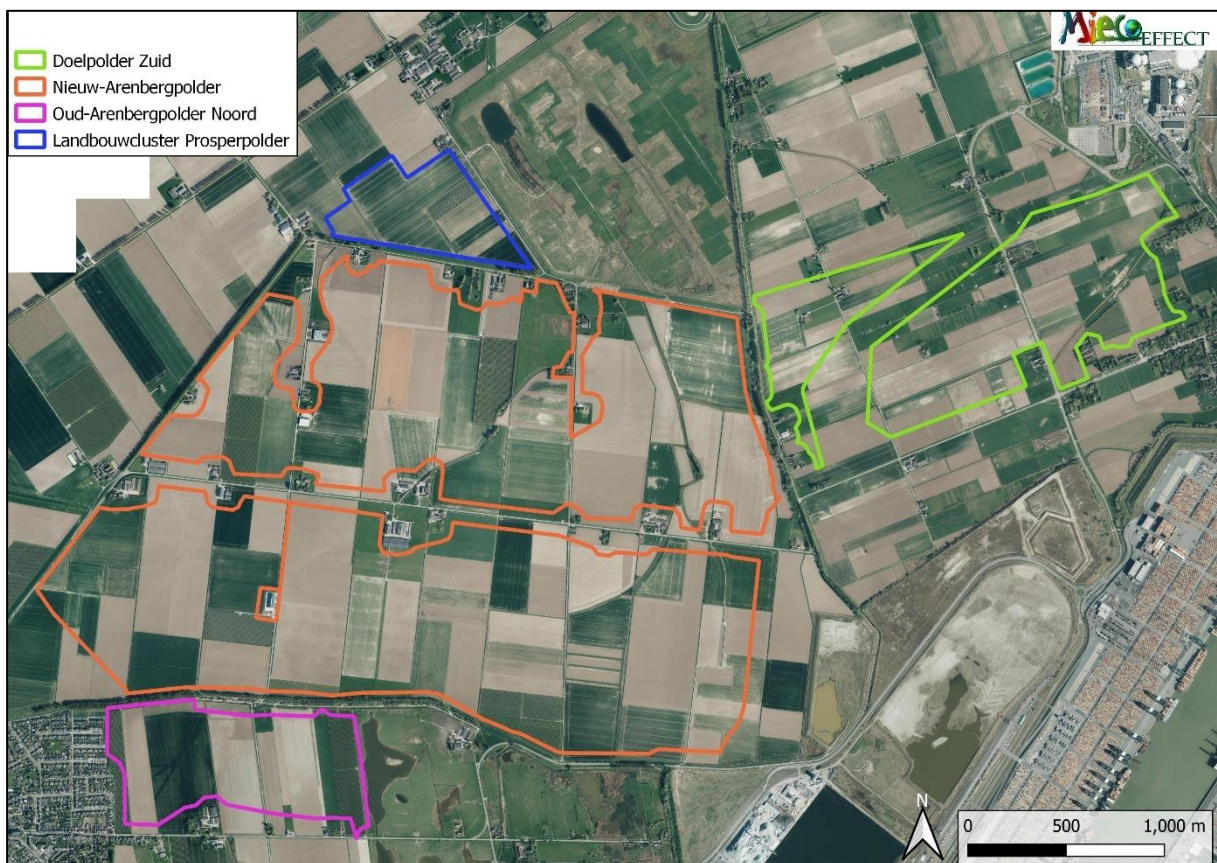
Aan het Bruine Kiekendiefproject wordt een monitorings- en evaluatieprogramma gekoppeld voor de termijn van het project bestaande uit tussentijdse evaluaties en globale evaluaties die om de zes jaar worden gerapporteerd in de schoot van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever.

Op basis van de resultaten hiervan kunnen de aangeduide focus- en ondersteunende gebieden hertekend worden zolang de oppervlakte- en kwaliteitsdoelen behaald blijven (1.500 ha focusgebied).

6.1 CLUSTER NOORD

6.1.1 Situering en opgave focusgebieden

'Cluster Noord' situeert zich ten noorden en ten noordwesten van het havengebied. Het zoekgebied van 'Cluster Noord' bestaat uit 4 deelzones: Doelpolder Zuid, een landbouwcluster in Prosperpolder en een noordelijk en een zuidelijk zoekgebied in de Nieuw-Arenbergpolder (Figuur 6.1). In §5.3 (Tabel 5.3) werd al aangegeven dat er binnen 'Cluster Noord' 700 ha foerageergebied ontwikkeld dient te worden. Binnen dit nog te ontwikkelen foerageergebied dienen in 10% van dit gebied (hoogwaardige) maatregelen genomen te worden. In totaal dienen er binnen 'Cluster Noord' bijgevolg 70 ha dergelijke kiekendiefvriendelijke maatregelen aanwezig te zijn. Om invulling te geven aan de nood tot ruimtelijke spreiding worden de maatregelen gespreid over 3 deelzones.

Figuur 6.1 *Overzicht deelzones van het zoekgebied 'Cluster Noord' waarbinnen de focusgebieden dienen afgebakend.*

6.1.2 Globale afwegingen bij het zoeken naar focusgebieden in deze cluster

6.1.2.1 Sterkten

Een sterkte is alvast de ligging van de zoekgebieden. Elk van de onderscheiden delen (zie hoger) is gelegen nabij bestaande en nog te realiseren / nieuw in te richten natuurgebieden. Op de eerste plaats gaat het hierbij over een groot aaneengesloten natuurcomplex in de Prosperpolder en de Doelpolder dat bovendien aansluit op de Nederlandse natuurgebieden (Verdronken Land van Saeftinghe, Hedwigepolder, Siperdaschor). Langs de zuidzijde gaat het over de gebieden Putten West en Putten Weiden. In elk van deze gebieden worden broedende kiekendieven beoogd. Dit betekent dus dat de verschillende zoekzones in principe allemaal goede kansen bieden om er focusgebieden in af te bakenen.

In de verschillende deelzones van het zoekgebied komt relatief weinig bewoning voor en de polderwegen kennen geen intens wegverkeer. De rustige ligging is zonder meer een sterkte.

Ook komen in of nabij de zoekgebieden in 'Cluster Noord' nergens windturbines voor.

6.1.2.2 Zwakten

Het zichtbaar voorkomen van kreekrestanten vertaalt zich nog maar zeer weinig in een gevarieerd landgebruik met graslanden nabij de kreekrestanten en hogerop gelegen akkergebieden. Enkel nabij het kreekrelict aan de Sluisstraat en de oude kreek, nu de Doorloop genoemd, in Doelpolder Zuid zijn nog clusters met graslanden terug te vinden. Aan het kreekrelict 'de Zoutkeet' in de Nieuw-Arenbergpolder en het kreekrelict t.h.v. Muggenhoek is nog slechts beperkt grasland aanwezig. Langs de kreek is bovendien weinig riet aanwezig; enkel in Doelpolder Zuid is dat wel het geval langs een deel van de Doorloop.

Over grote delen van de dijken tussen Prosperpolder en Nieuw-Arenbergpolder (Polderdijk/Muggenhoek), de dijk tussen Nieuw-Arenbergpolder en Oud-Arenbergpolder (Pillendijk / Hogendijk) en de dijk tussen de Nieuw-Arenbergpolder en Doelpolder (Saftingen) staan bomen, vaak populieren. Dit limiteert voor de kiekendief het voorkomen van kansrijke gebieden om te foerageren en om verplaatsingen te maken tussen gebieden.

6.1.2.3 Kansen

Een interessant kenmerk in 'Cluster Noord' is het voorkomen van restanten van oude krekens ('polderkrekens') die in principe een interessante basis zouden kunnen vormen voor een ecologische infrastructuur in dit zoekgebied. Het voorkomen van die oude krekens verklaart ook de opvallende variatie in de bodemtypologie. Naarmate we opschuiven in de richting van dergelijke oude kreekrestanten worden de bodems 'lichter' en is er sprake van zandleembodems of lemige zandbodems. Door het voorkomen van deze oude krekens is er sprake van, weliswaar beperkte, hoogteverschillen. Het voorkomen van dergelijke gradiënten (vochtig tot nat zandleem versus drogere kleiige bodems) biedt perspectieven op het realiseren van een grote variatie aan kiekendiefvriendelijke maatregelen.

In principe bieden ook de aanwezige dijkstructuren, mits een gepaste inrichting en beheer, kansen op een ecologische dooradering. Het gaat hierbij enerzijds om 'nieuwlanddijken' (tussen Prosperpolder en Nieuw-Arenbergpolder en tussen Nieuw-Arenbergpolder en Oud-Arenbergpolder en anderzijds om de

'oudlanddijk' tussen de Nieuw-Arenbergpolder en Doelpolder (terminologie dijken: Circular Landscapes, 2020).

Het verzekeren van bestendig aanwezig foerageergebied is vooral kansrijk ter hoogte van gronden die in eigendom zijn van overheden. In 'Cluster Noord' zijn deze o.m. veelvuldig aanwezig in de deelzone Doelpolder Zuid. Ook in het noordelijk deel van de zone in de Nieuw-Arenbergpolder en in de landbouwzone Prosperpolder komen her en der clusters voor van percelen in overheidseigendom.

De mogelijke natuurinrichting van het gebied Prosperpolder Zuid als een natuurcompensatie voor het verdwijnen van tijdelijke natuurcompensatiegebieden gelegen in het havengebied, zou de aantrekkelijkheid van de deelzones van het zoekgebied 'Cluster Noord' uiteraard ten goede komen. In gevolge de instandhoudingsdoelstellingen voor vogelrichtlijngebied 'Polders en Schorren van de Beneden-Schelde' en de instandhoudingsdoelstellingen voor Habitatrichtlijngebied 'Schelde- en Durme-estuarium van de Nederlandse grens tot Gent' is eveneens voorzien dat Doelpolder Midden op termijn een natuurgebied zal worden (gedempt getijdengebied). Ook dit brengt het broedgebied voor de kiekendief *dichterbij*.

Kansrijk is ook de vaststelling dat verschillende landbouwers die actief zijn in de verschillende deelzones van dit zoekgebied, de afgelopen jaren reeds gewerkt hebben rond kiekendiefvriendelijke teelten en/of beheerovereenkomsten sloten. Dit biedt ook de toekomst perspectieven voor samenwerking met landbouwers.

6.1.2.4 Bedreigingen

Het toekomstige ECA-project impliceert de uitbreiding van de haven in noordelijke richting. Hiermee zal in de toekomst de haven aansluiten bij de deelzone Doelpolder Zuid. Een mogelijke interferentie van die ontwikkeling naar de kansen binnen het gebied Doelpolder Zuid op de ontwikkeling van foerageergebied voor de bruine kiekendief kan niet bij voorbaat worden uitgesloten.

Ook zal het ECA-project en de aanleg van een nieuw dok (aantakkend aan het Deurganckdok) tot gevolg hebben dat hoogspanningslijnen vanuit de kerncentrale van Doel verplaatst dienen te worden. Verwacht wordt dat deze min of meer centraal over de deelzone Doelpolder Zuid zullen lopen waardoor een strook doorheen deze deelzone niet in aanmerking komt om er kiekendiefvriendelijke maatregelen te nemen. Immers, nabij een hoogspanningslijn bestaat er voor vogels een risico op aanvaringssslachtoffers.

De wijze hoe de landbouw zal evolueren in de deelgebieden van 'Cluster Noord' is momenteel moeilijk in te schatten. In geval dat de fruitteelt verder zou uitbreiden zou dit de openheid van het landschap, en dus ook de foerageermogelijkheden voor de kiekendief, niet ten goede komen.

Het Grenspark Groot Saeftinghe, ten slotte, brengt heel wat kansen met zich mee voor natuurontwikkeling maar verhoogt ook de druk om de omgeving recreatief te gaan ontsluiten. Hierbij zal als algemene regel wellicht vermeden worden recreanten toe te laten binnen de natuurkernen zelf (enkel de rand). Dit kan evenwel de druk verhogen om in *de buitenschil* meer voorzieningen te integreren in het landschap. Een zekere verstoring van de natuurwaarden die daar vervolgens wordt nagestreefd, kan niet worden uitgesloten.

6.1.3 Motivatie keuze en afbakening focusgebieden

6.1.3.1 Doelpolder Zuid

Voor deze deelzone is het voorop belangrijk aan te geven dat de realisatie van het ECA-project, buiten de noodzakelijke compensatie van *tijdelijke* natuurcompensatiegebieden *in* de haven, ook nog tot *andere* compensaties zal leiden. Het betreft hier o.m. natuurcompensaties voor verlies aan foerageergebied van de bruine kiekendief. Gezien in Doelpolder Zuid een groot deel van de percelen in eigendom is van de overheid ligt het dan ook voor de hand compensatieverplichtingen voor het foerageergebied kiekendief hier te realiseren. Het installeren van natuurcompensaties in een gebied betekent dat tevens invulling gegeven dient te worden aan de instandhoudingsverplichtingen voor foerageergebied bruine kiekendief. Dit betekent in feite dat het sowieso aangewezen is om in Doelpolder Zuid focusgebied te voorzien.

De oppervlakte van het zoekgebied Doelpolder Zuid bedraagt in totaal 168 ha. Zowel in de huidige als in de toekomstige situatie, bij realisatie van het ECA-project, loopt er echter een hoogspanningslijn doorheen het zoekgebied. De randvoorwaarden voor inrichting en beheer (zie hoofdstuk 5.1) stellen dat een bepaalde afstand tot hoogspanningslijnen gehouden moet worden, meer bepaald een zone van 50 m links en 50 m rechts van de middellijn van de hoogspanningslijn.

Geënt op de momenteel ingeschatte situering van de toekomstige hoogspanningslijnen in Doelpolder Zuid blijft een oppervlakte van 136 ha over. Dit gedeelte van Doelpolder Zuid wordt voorgedragen als focusgebied (Figuur 6.2). Hierbinnen dienen dan à rato van 10% kiekendiefvriendelijke maatregelen genomen; dus m.a.w. over een oppervlakte van (minimaal) 13,6 ha.

Het focusgebied ligt in een momenteel open landschap, er zijn meerdere lintvormige structuren in de vorm van krekens en grachten aanwezig. Zoals reeds aangegeven in hoofdstuk 6.1.2.1. is Doelpolder Zuid goed gelegen ten opzichte van (toekomstige) broedgebieden op de Linkerscheldeoever. Ook vanuit het op de Rechterscheldeoever gelegen natuurgebied Galgenschoor, dat vandaag de dag nog steeds als broedgebied voor kiekendieven fungeert, kunnen kiekendieven in Doelpolder Zuid komen foerageren.

Zoals eerder aangegeven in hoofdstuk 5.5 zou vervolgens 60% van de S-IHD-opgave (van in casu 13,6 ha) permanent verankerd moeten worden. Voor Doelpolder Zuid wordt daar een uitzondering op gemaakt en plaatsen we de volledige S-IHD-opgave foerageergebied bruine kiekendief op overheidsgronden. Immers, aangezien er ook bepaalde compensatieverplichtingen voor foerageergebied bruine kiekendief zullen rusten op het gebied Doelpolder Zuid is het ook verkieslijk de overeenkomstige instandhoudingsverplichtingen jaarlijks te kunnen blijven garanderen. Doordat in Doelpolder Zuid zoveel percelen in overheidseigendom zijn, is het ook voor de S-IHD foerageergebied kiekendief mogelijk deze allemaal te situeren op overheidsgronden.

Figuur 6.2 geeft het focusgebied Doelpolder Zuid weer.

Figuur 6.2 Focusgebied Doelpolder Zuid.

6.1.3.2 Nieuw-Arenbergpolder & Oud-Arenbergpolder Noord

De oppervlakte van het zoekgebied van de Nieuw-Arenbergpolder en Oud-Arenbergpolder Noord samen bedraagt in totaal 605 ha. De in hoofdstuk 6.1.2 vermelde sterkten en kansen zijn ook allemaal van toepassing op deze gebieden.

Binnen de Nieuw-Arenbergpolder en Oud-Arenbergpolder Noord dient nog minimaal 564 ha foerageergebied gezocht (totale gezochte opgave van 700 ha voor Cluster Noord verminderd met het ingevulde S-IHD foerageergebied in Doelpolder Zuid, namelijk 136 ha).

In het gekozen focusgebied dient nog rekening gehouden met de ligging van de percelen die behoren tot wat in het nood- of validatiedecreet is omschreven als 'Verbetering Ecologische kwaliteit Polder', afgekort als de VEP-percelen. Deze zijn gesitueerd op **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden..** Aangezien deze deel uitmaken van het natuurcompensatieplan voor de realisatie van het Deurganckdok kunnen deze alvast niet in aanmerking komen om bij te dragen aan de S-IHD voor foerageergebied bruine kiekendief.

Uit het geschikte foerageergebied in cluster Noord, is de driehoek Prosperpolder Zuid fase 2 en het deel Nieuw-Arenbergpolder fase 2 niet opgenomen als focusgebied in uitvoering van de afspraken binnen het Verbond Ommeland (haven Antwerpen, polders Linkerscheldeover). Landbouwers die dit wensen kunnen hier wel vrijwillige maatregelen nemen – om die reden zijn deze gebieden wel opgenomen als ondersteunend gebied.

Fout! Verwijzingsbron niet gevonden. toont het focusgebied Nieuw-Arenbergpolder en Oud-Arenbergpolder Noord. In totaal bedraagt het focusgebied 605 ha, wat samen met het focusgebied in Doelpolder Zuid (136 ha) ruim voldoende is voor cluster Noord (samen 741 ha).

Figuur 6.3 Focusgebieden cluster Noord en ondersteunende zones in Cluster Noord. VEP-perceel in het oranje.

6.2 CLUSTER ZUID

6.2.1 Situering en opgave focusgebieden

'Cluster Zuid' bevat het uitgestrekt landbouwgebied ten zuiden van de E34 en het gebied 'Beverse dijk' (zone tussen de E34, R2 en Rietveld Kallo).

In hoofdstuk 5.3 werd al aangegeven dat er binnen 'Cluster Zuid' minimaal ca. 260 ha (Tabel 5.3) foerageergebied ontwikkeld dient te worden. Binnen dit nog te ontwikkelen foerageergebied dienen in 10% van dit gebied (hoogwaardige) maatregelen genomen te worden. In totaal dienen er binnen 'Cluster Zuid' bijgevolg minstens op 26 ha dergelijke kiekendiefvriendelijke maatregelen aanwezig te zijn.

6.2.2 Globale afwegingen bij het zoeken naar focusgebieden in deze cluster

6.2.2.1 Sterkten

Ondanks het feit dat ook hier (gleyige) kleibodems overwegen is er sprake van een relatief grote variatie in bodemtypes. Ter hoogte van de eveneens aanwezige zandleembodems en de lemige zandbodems is

het aandeel akkerland lager, ten voordele van het aandeel grasland. De aanwezigheid van lokaal lichtere bodems in 'Cluster Zuid' komt het meest tot uiting in het gebied ten zuiden van de Expressweg. Hier kan gesproken worden over 'de Zandrand Land van Waas' (Circular Landscapes, 2020). De (lokale) aanwezigheid van zandleembodems en lemige zandbodems maken dat landbouw gericht op de veehouderij hier 'van nature' meer tot haar recht komt. Op haar beurt biedt dit perspectieven op het installeren van kiekendiefvriendelijke teelten aangezien veel van de gewassen die batig zijn voor de veehouderij ook gunstig zijn voor de kiekendief en vice versa (Bitar *et. al.*, 2020).

Een ander interessant kenmerk in 'Cluster Zuid' is het veelvuldig voorkomen van beek- en dijkstructuren die in principe een interessante basis zouden kunnen vormen voor een ecologische infrastructuur in dit zoekgebied. Bepaalde beekstructuren zijn door de mens aangelegd (Watergang van de Hoge Landen) maar de meeste andere betreffen natuurlijke beekrestanten. Ook wat betreft de dijkstructuren kan onderscheid gemaakt tussen de nieuwe 'landschapsbuffers' (omgeving Beverse dijk bij Kallo) en de oude 'zanddijken' (Circular Landscapes, 2020).

6.2.2.2 Zwakten

In 'Cluster Zuid' komen verschillende, veelal recente, landschapsstructuren voor die een sterke rem zetten op het detecteren en afbakenen van geschikte focusgebieden.

Zo moet in de zone tussen het afrittencomplex van de R2 en de Melseledijk rekening gehouden worden met het voorkomen van hoogspanningslijnen. Ook zijn er reeds een 10-tal windturbines aanwezig in een rijopstelling aan de zuidzijde van de Expressweg. Ook in de omgeving van en in de landbouwzone ten westen van Logistiek Park Waaslandhaven West zijn windturbines aanwezig in het landschap.

Ook de weginfrastructuur zelf, met de Expressweg en de R2 voorop, leidt reeds tot een versnippering van het zoekgebied 'Cluster Zuid'.

Verder dient hier het her en der voorkomen van laagstamboomgaarden, vooral in het westelijk deel van 'Cluster Zuid', vermeld. Bomenrijen, o.m. langs de Melseledijk en de Watergang van de Hoge Landen, alhoewel historisch relevant en ruimtelijk structurerend, kunnen storend werken naar het foerageergebied van de kiekendief.

6.2.2.3 Kansen

De verschillende beek- en dijkstructuren bieden in principe perspectieven voor de aanleg van natuurvriendelijke oevers en kunnen mits gericht beheer resulteren in rietrijke stroken doorheen het landschap. Dat maakt ook dat verspreid liggende percelen vrij makkelijk kunnen worden opgenomen in de jachtroutes van Bruine kiekendieven die deze grachten en dijken volgen. Wat betreft de aanwezige dijkstructuren zijn vooral de hoge landschapsdijken beloftevol als permanent aanwezig foerageergebied voor de bruine kiekendief.

Voldoende kunnen bufferen van water is ook voor Vrasene, Beveren-Waas en Sint-Gillis-Waas van belang. Bufferbekkens langs de Vrasenebeek of de Watergang van de Hoge Landen, met natuurlijke oevers aangelegd, zouden meteen kansen kunnen bieden voor de kiekendief. Al dient meteen aangeven dat dergelijke bufferbekkens dan best gelegen zijn stroomopwaarts van genoemde kernen waarmee we ons situeren buiten het zoekgebied voor de kiekendief.

Kansrijk is ook de vaststelling dat verschillende landbouwers die actief zijn in dit zoekgebied, de afgelopen jaren reeds gewerkt hebben rond kiekendiefvriendelijke teelten en/of beheerovereenkomsten

sloten. Dit is o.m. het geval in de omgeving van Vliegenstal. Dit biedt perspectieven voor samenwerking met landbouwers in de toekomst. Uit monitoring blijkt ook dat Bruine kiekendieven zelfs vanuit de noordelijke broedgebieden de bestaande kiekendieftelten in de zone Vliegenstal komen bejagen. Ze kennen het gebied dus al als jachtgebied.

Het verzekeren van bestendig aanwezig foerageergebied is vooral kansrijk ter hoogte van gronden die in eigendom zijn van overheden. Voor wat betreft 'Cluster Zuid' liggen deze o.m. geconcentreerd t.h.v. de Beverse dijk te Kallo (gronden VLM, AMT). Ten zuiden van de Expressweg is het aandeel aan overheidsgronden relatief laag. De concentratie aan percelen tussen het afrittencomplex van de R2 en de Melseledijk is, ongelukkigergewijs, gelegen in de nabijheid van hoogspanningslijnen.

6.2.2.4 Bedreigingen

In tegenstelling tot de hoger omschreven 'kans' (§5.2.2.3), kunnen de werken die nog voorzien zijn ter hoogte van de Expressweg en het afrittencomplex naar de R2 de omvang en de kwaliteiten van het zoekgebied ten zuiden ervan negatief gaan beïnvloeden.

Een beslissing rond een volledige 2de rij windturbines ten zuiden van de Expressweg is nog hangende maar zou de kwaliteit van het zoekgebied ten zuiden van de Expressweg niet ten goede komen (in de zuidwestelijke periferie) of zelfs tenietdoen (in het zuidoostelijke kerngebied).

6.2.3 Motivatie keuze en afbakening focusgebieden

6.2.3.1 Beverse dijk

Het gebied 'Beverse dijk' wordt in het noorden begrensd door de Beverse dijk en de dorpskern van Kallo, in het westen door de weg Melseledijk, in het zuiden door de Steenlandlaan en in het oosten door de R2. Het betreft een totale oppervlakte van 73 ha.

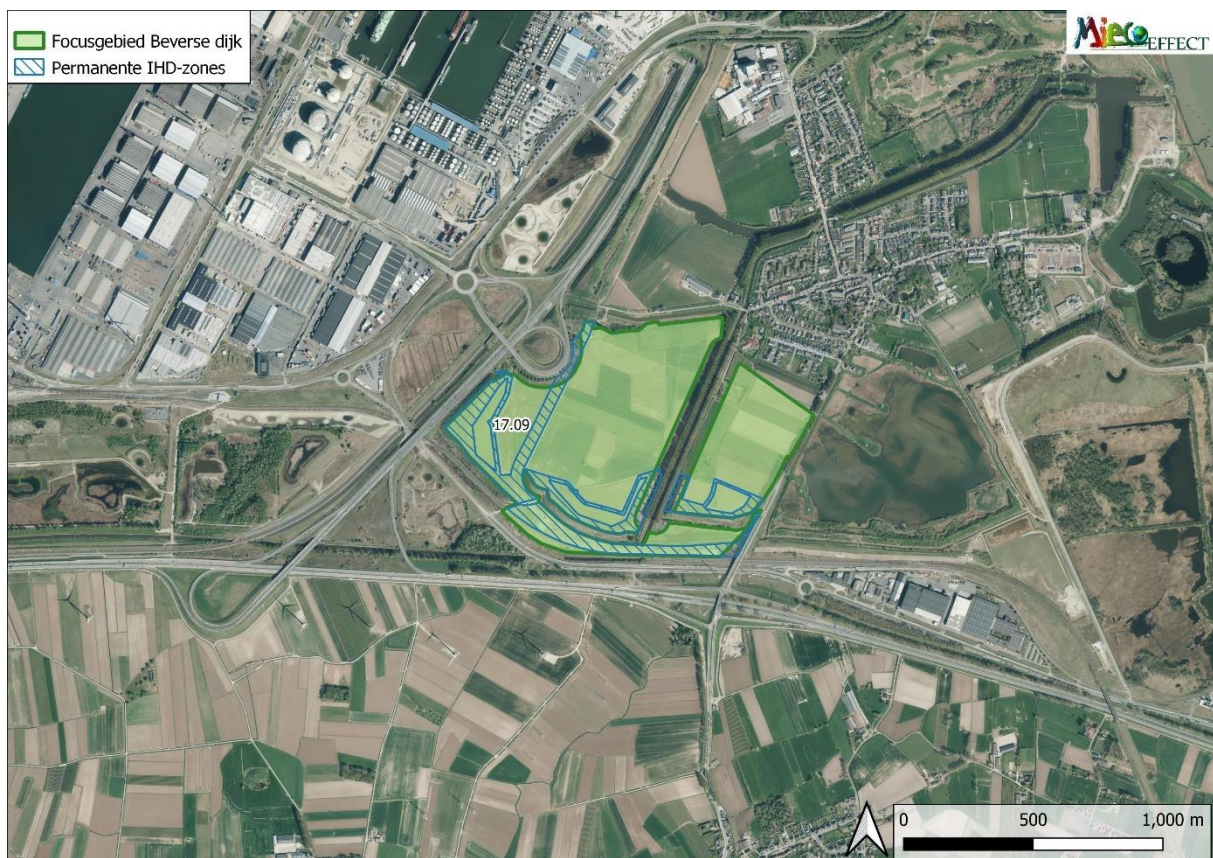
De selectie als focusgebied heeft verschillende redenen. De ligging tussen het gebied Haasop en de rietvelden ten oosten van de weg Melseledijk maken dat het gebied ideaal gelegen is voor kiekendieven om er te foerageren. Ook de eigendomssituatie is gunstig met heel wat percelen in eigendom van de overheid (VLM en AMT). De aanwezige landschapsbuffers in de zuidrand van het gebied hebben momenteel reeds een waarde als foerageergebied voor de kiekendief.

A rato van 10% dienen in dit focusgebied dus minstens (afgerond) 7 ha aan kiekendiefvriendelijke maatregelen genomen om de S-IHD te realiseren. Gehoor gevend aan de randvoorwaarde dat 60% hiervan permanente percelen dient te betreffen volstaat in dit gebied in principe dat 4,2 ha overheidsgrond wordt ingezet. Gezien de bufferdijken in eigendom zijn van overheden (AMT, VLM) en het feit dat deze nu al een behoorlijke ontwikkeling kennen als potentieel foerageergebied, kan binnen dit focusgebied een beduidend ruimere oppervlakte als S-IHD-foerageergebied kiekendief ingebracht. Naast de bufferdijken gaat het dan ook om een leidingstrook gelegen langs de Vitsweg. De totale oppervlakte beschikbare S-IHD-foerageergebied kiekendief bedraagt daarmee 17,1 ha, zij het niet allemaal hoogkwalitatief.

Aangezien daarmee reeds meer dan 10% van het focusgebied kiekendiefvriendelijke maatregelen zal bevatten zijn bijkomende vrijwillige samenwerkingen met landbouwers sensu strictu niet noodzakelijk om aan de S-IHD-verplichtingen te kunnen voldoen. Toch zal ook hier die mogelijkheid aangeboden worden, meer bepaald in het gebied afgebakend in Figuur 6.4.

Belangrijk is aan te merken dat binnen het focusgebied Beverse dijk ook reeds voorzien is om diverse natuurcompensaties te realiseren die gekoppeld zijn aan de inname van restgronden binnen het havengebied. Het gaat hier om kiekendieffriendelijke maatregelen en rietmoeras (waarvan er reeds 0,42 ha kiekendieffriendelijke maatregelen en 2,8 ha rietmoeras vergund werd voor de aanleg van een publieke vrachtwagenparking). Ook het rietmoeras zal overigens als foerageergebied voor de kiekendief dienst kunnen doen.

In totaliteit zou dus binnen het focusgebied, instandhoudingsmaatregelen en compensatiemaatregelen samen, een foerageergebied kunnen ontstaan van minstens 20 ha m.a.w. meer dan 20% van het focusgebied Beverse dijk. Dit kan nog oplopen in geval landbouwers vrijwillige samenwerkingen aangaan voor het nemen van kiekendieffriendelijke maatregelen in dit gebied (zie hoger).

Figuur 6.4 Focusgebied Beverse dijk.

6.2.3.2 Singelberg

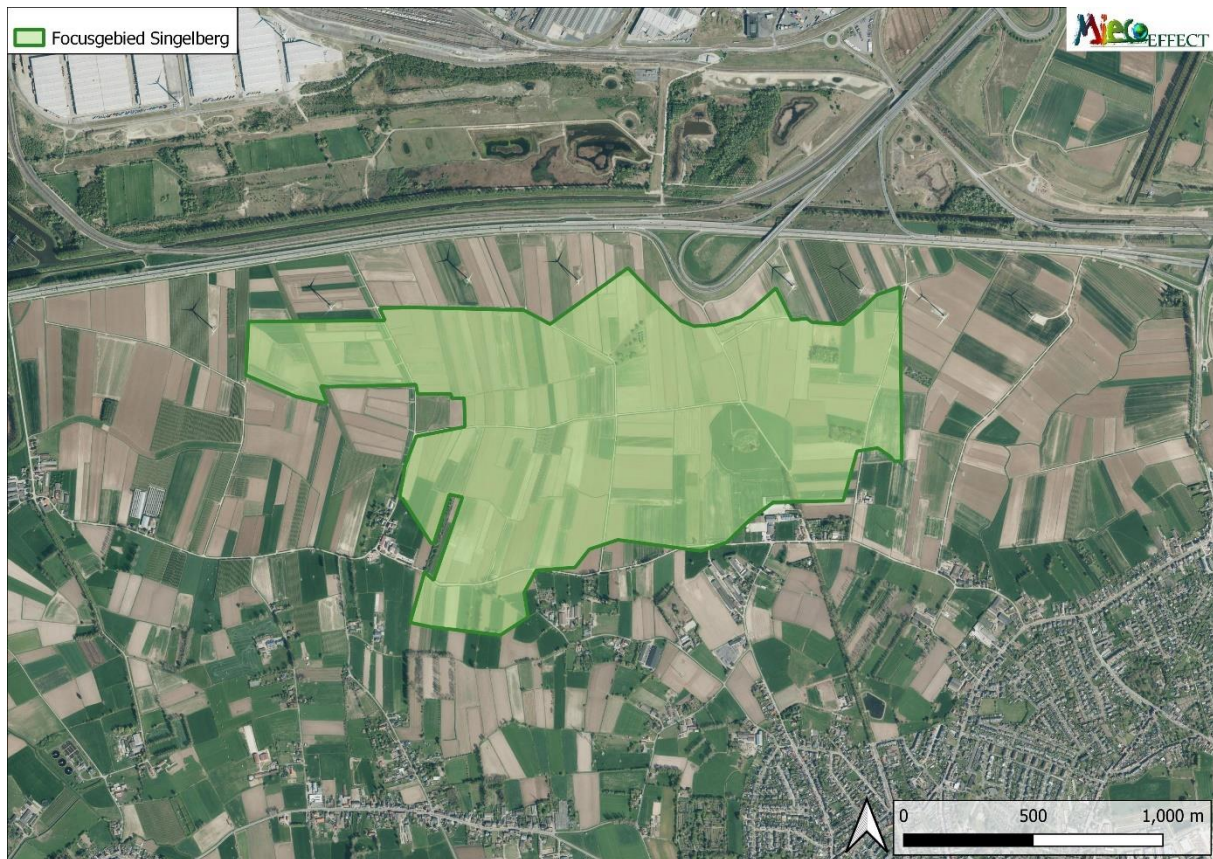
De omgeving van Singelberg is om verschillende redenen een interessant focusgebied. Het gebied is gelegen nabij de Haasop en de Beverse Dijk maar is voor kiekendieven ook nog bereikbaar vanuit het Groot Rietveld en Rietveld Kallo. Het gebied is relatief open en kent weinig landschapselementen die echt storend kunnen zijn voor de kiekendief bij het foerageren. De aanwezigheid van een rij windturbines ten zuiden van de Expressweg limiteert de contouren van het afbakenen van een focusgebied maar de aanwezigheid van het afrittencomplex naar de R2 heeft het voordeel dat er nog steeds sprake is van een vrije aanvliegroute vanuit de noordelijke (broed)gebieden naar dit focusgebied.

De totale oppervlakte van het focusgebied Singelberg bedraagt ca. 187 ha. Samen met het focusgebied 'Beverse dijk' met een oppervlakte van ca. 73 ha komen we zo tot de gezochte 260 ha focusgebied voor

'Cluster Zuid'. Voor duiding bij deze benodigde oppervlakte verwijzen we naar hoofdstuk 5.3 van deze inrichtingsnota.

Dit focusgebied dankt haar naam aan de min of meer centrale aanwezigheid van de 'Singelberg', een motteheuvel opgericht in de eerste helft van de 12de eeuw. Heden ten dage is nog de braakliggende heuvel zichtbaar waarop de burcht was gebouwd. In 1975 werd de Singelberg als landschap beschermd.

Het focusgebied Singelberg wordt gesitueerd in Figuur 6.55.

Figuur 6.5 Focusgebied Singelberg.

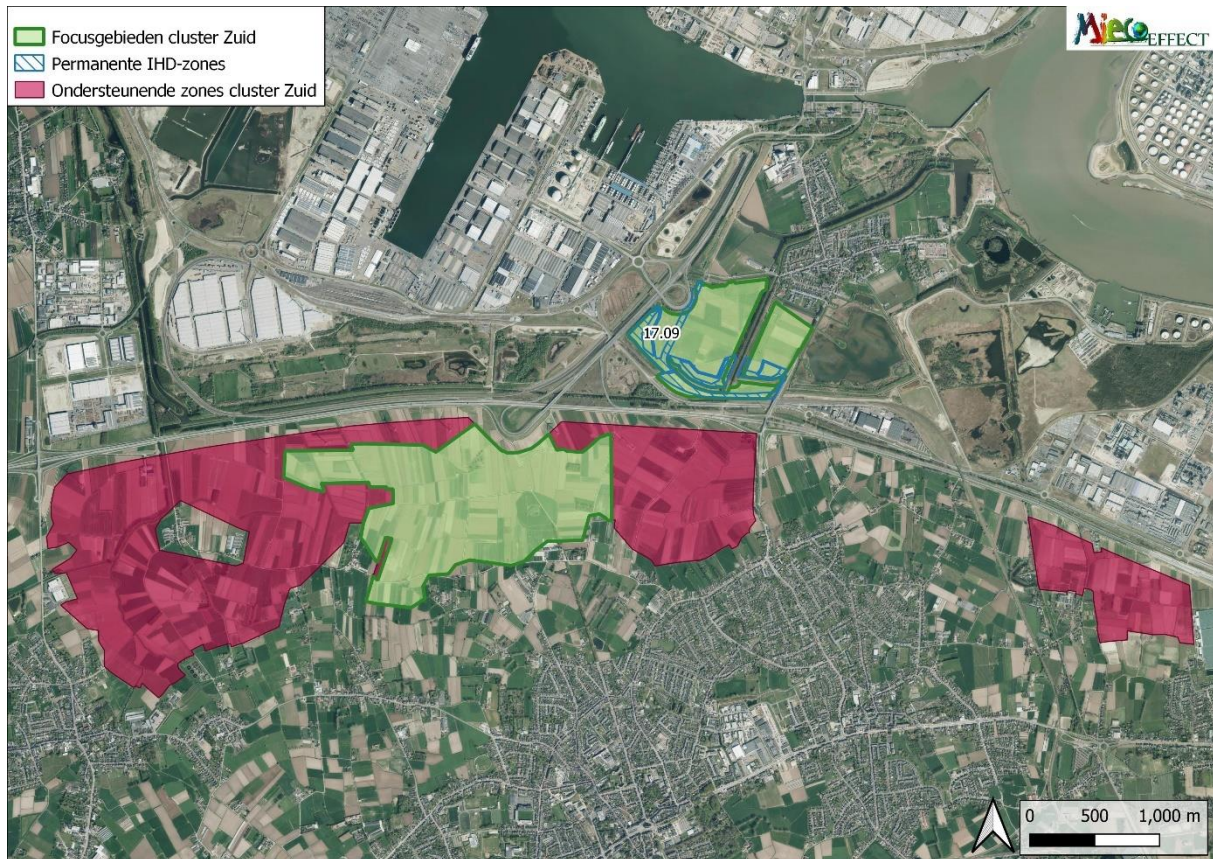
6.2.3.3 Ondersteunend gebied ten zuiden van de E34

Het gebied ten zuiden van de E34 (de omgeving van Vliegenstal, het gebied tussen Vliegenstal en Singelberg en het gebied ten oosten van Singelberg) vormt om verschillende redenen een interessant ondersteunend gebied. Het gebied is gelegen niet ver van Haasop en ook niet ver van Drijdijk, Rietveld Kallo en Groot Rietveld. Tevens zijn er in het gebied al verschillende landbouwers aan de slag met kiekendievriendelijke teelten. Er zijn ook verschillende waterlopen en dijkstructuren aanwezig.

Dit ondersteunend gebied is te beschouwen als een gebied waar, in tegenstelling tot de focusgebieden Singelberg en Beverse dijk, nog geen kernstructuur kan worden opgebouwd. De ruimtelijke, landschappelijke kwaliteit (bomenrijen, overgang naar meer gesloten landschap, meer omsloten door bebouwing, ...) laat dit lokaal niet toe en de grondpositie van de overheid biedt geen oplossingen. Daarom zal hier uitsluitend ingezet worden op initiatieven van private actoren / landbouwers en wordt het gebied gecatalogeerd als ondersteunend landschap.

Ten slotte ligt er in het oosten van focusgebied Singelberg een zone afgebakend binnen de gemeente Zwijndrecht waar de VLM de mogelijkheid zal bieden aan landbouwers om er beheerovereenkomsten

af te sluiten als foerageergebied voor bruine kiekendief. Deze zone heeft een totale oppervlakte van 481 ha.

Figuur 6.6 Focusgebieden cluster Zuid en ondersteunende zones in Cluster Zuid.

6.3 CLUSTER WEST

6.3.1 Situering en opgave focusgebieden

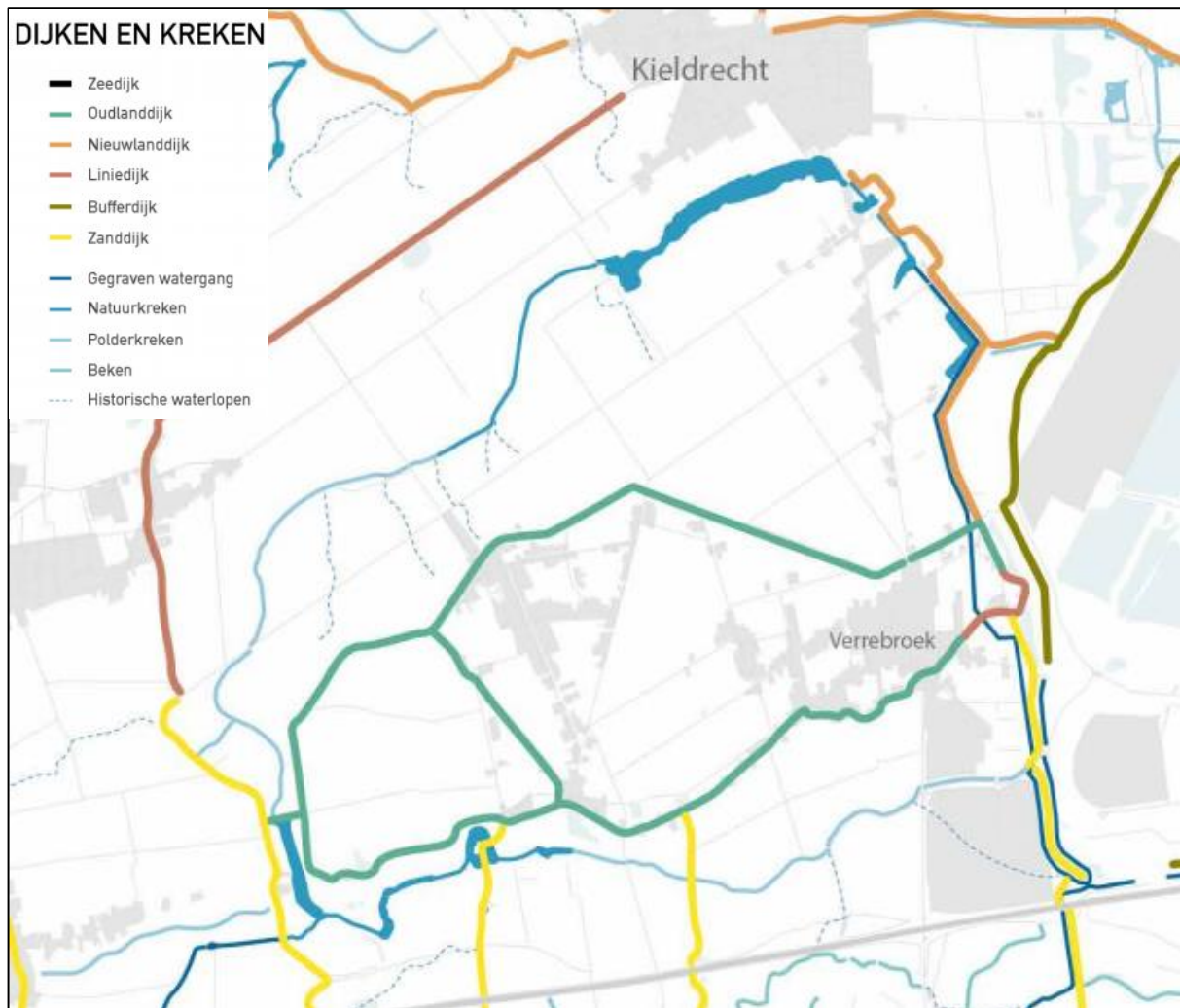
Cluster West situeert zich ten westen van het havengebied en kan ruw opgedeeld worden in een uitgestrekt landbouwgebied in de omgeving van de 'Grote Geule' en de Oud-Arenbergpolder (Figuur 5.1 en 5.3).

6.3.2 Globale afwegingen bij het zoeken naar focusgebieden in deze cluster

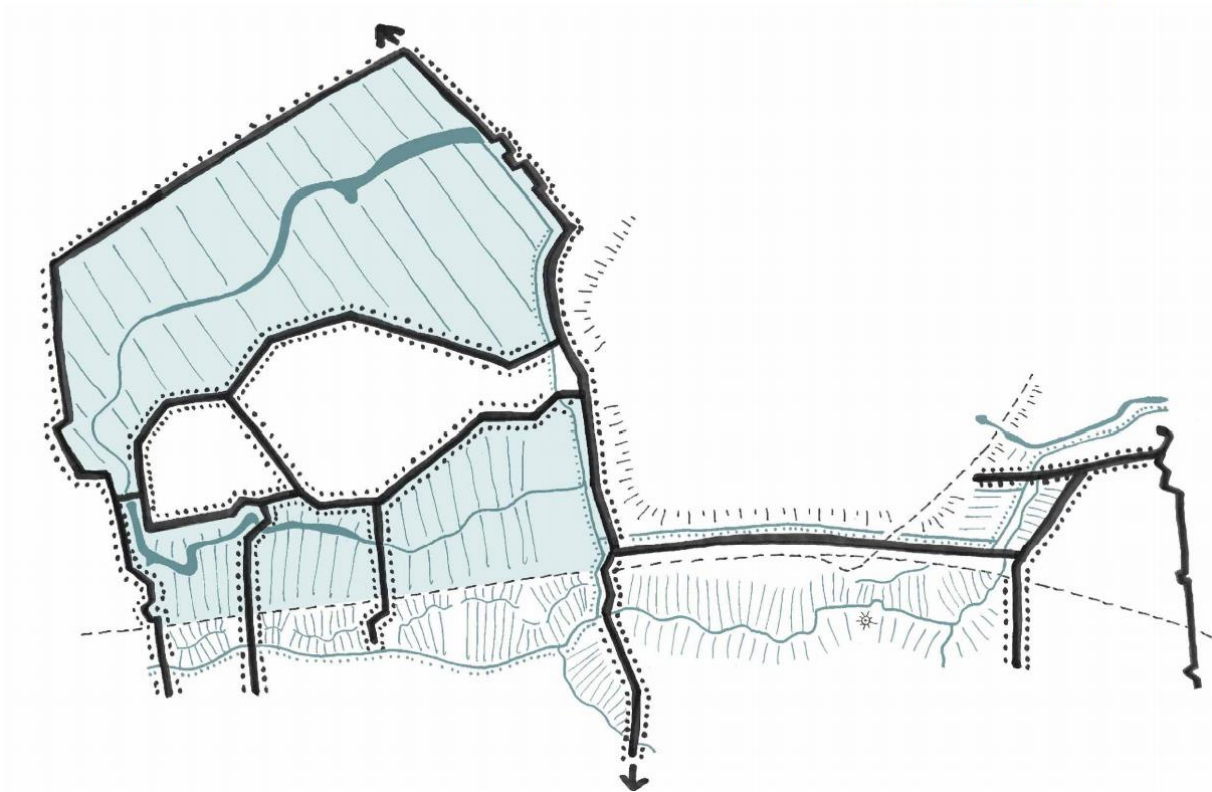
6.3.2.1 Sterkten

Een sterkte binnen het zoekgebied is de aanwezige waterstructuur gekenmerkt door relictten van oude getijdenkreeken (zie Figuur 6.7). We spreken van 'het kreek rondje bij Kieldrecht' (Circular Landscapes, 2020). Voor de situering hiervan verwijzen we naar Figuur 6.8 Het kreek rondje bestaat uit de Grote Geule, de Saleghemkreek/Zuidelijke Watergang en langs de oostzijde de gegraven Noord-Zuidverbinding. Deze watergangen zijn waterhuishoudkundig met elkaar verbonden. De aanwezigheid van oude kreekstelsels is op haar beurt verbonden met de aanwezigheid van historische dijkstructuren. Alle typen kreeken en dijken die zijn onderscheiden in het 'kreeken en dijkenplan' (Circular Landscapes,

2020) komen voor in het studiegebied. Dit kan verklaard worden vanuit de bijzondere ontginningsgeschiedenis en verklaart meteen een grote landschappelijke diversiteit.

Figuur 6.7 De onderscheiden kreen en dijken in de omgeving van het zoekgebied voor foerageergebied bruine kiekendief in 'Cluster West' (uit Circular Landscapes, 2020).

Figuur 6.8 De situering van 'het krekenrondje van Kieldrecht' binnen het zoekgebied voor foerageergebied bruine kiekendief in 'Cluster West' (uit Circular Landscapes, 2020).

Een sterkte is alvast de ligging van het zoekgebied. De directe omgeving van de Grote Geule en de Saleghemkreek hebben beiden reeds een status als natuureservaat en hebben beiden waarde als (potentieel) broed- en foerageergebied voor de bruine kiekendief. Het 'Krekengebied van Kieldrecht en Meerdonk' is een beschermd cultuurhistorisch landschap.

De polders, zeker het westelijk deel van de Koning Kieldrecht polder, is een zeer open landbouwgebied. Dit is positief voor de kiekendief.

In het zoekgebied komt relatief weinig bewoning voor en de polderwegen kennen geen intens wegverkeer. De rustige ligging is zonder meer een sterkte.

Ook komen in het zoekgebied of haar omgeving (momenteel) nauwelijks windturbines voor.

6.3.2.2 Zwakten

Op dit moment is het overgrote deel van de landbouw in het zoekgebied tamelijk intensief en vormen kiekendiefvriendelijke teelten (zoals eiwitrijke teelten, mengteelten, ...) geen vast ingrediënt van het teeltplan van de meeste landbouwers die er lokaal actief zijn.

Over belangrijke delen van de dijken in het zoekgebied staan bomen, vaak populieren. Dit limiteert voor de kiekendief het maken van verplaatsingen, vooral tussen de Koning Kieldrecht polder en de Polder van Salegem.

In het zoekgebied zijn relatief weinig gronden aanwezig in eigendom van de overheden of instanties die gericht zouden kunnen toewerken naar het verbeteren van het foerageergebied voor de kiekendief.

Uitzondering is de directe omgeving van de Grote Geule en de Saleghemkreek waar het ANB en Natuurpunt gronden beheren.

6.3.2.3 Kansen

Een interessant kenmerk in 'Cluster West' is uiteraard het voorkomen van kreken (Grote Geule en de Saleghemkreek) die een interessante basis vormen voor een verder uit te bouwen ecologische infrastructuur in dit zoekgebied. Het voorkomen van die oude kreken verklaart ook de opvallende variatie in de bodemtypologie. Naarmate we opschuiven in de richting van dergelijke oudere kreekrestanten worden de bodems 'lichter' en is er sprake van zandleembodems of lemige zandbodems. Ook door het voorkomen van deze oude kreken is er sprake van relatief geprononceerde hoogteverschillen. Het voorkomen van dergelijke gradiënten (vochtig tot nat zandleem versus drogere kleiige bodems) biedt perspectieven op het realiseren van een grote variatie aan kiekendiefvriendelijke maatregelen en teelten. De verschillende kreekrestanten bieden perspectieven voor de aanleg van (nog meer) natuurvriendelijke oevers en kan de aanwezigheid van rietrijke zones, die lokaal nu al aanwezig zijn, nog versterken.

De aangrenzende open kreekpolders, met name in het noordwestelijk deel van het krekendreef, bieden perspectieven voor kiekendieven. De Koning Kieldrecht polder heeft het meest expliciet een open karakter en is dus, mits hier kiekendiefvriendelijke gewassen worden verbouwd, geschikt foerageergebied voor de bruine kiekendief, zeker in combinatie met natuurontwikkeling langs de kreek. Wanneer langs het westelijk deel van de Grote Geule de watergang nog verruimd zou worden, ten voordele van brede rietoevers, kan het areaal potentieel broedgebied worden uitgebreid en komt de hele polder binnen vliegbereik.

In de omgeving van de Saleghemkreek en de Grote Geule zou in de komende jaren nog gewerkt kunnen worden aan het inrichten van natuurcompensaties voor ontwikkelingen in het havengebied. Dit zou de ecologische waarde van de omgeving van de Grote Geule en de Saleghemkreek nog versterken de aantrekkelijkheid van het hele zoekgebied 'Cluster West' uiteraard ten goede komen.

6.3.2.4 Bedreigingen

De wijze hoe de landbouw zal evolueren in de deelgebieden van 'Cluster West' is momenteel moeilijk in te schatten. In geval dat de fruitteelt verder zou uitbreiden zou dit de openheid van het landschap, en dus ook de foerageermogelijkheden voor de kiekendief, niet ten goede komen.

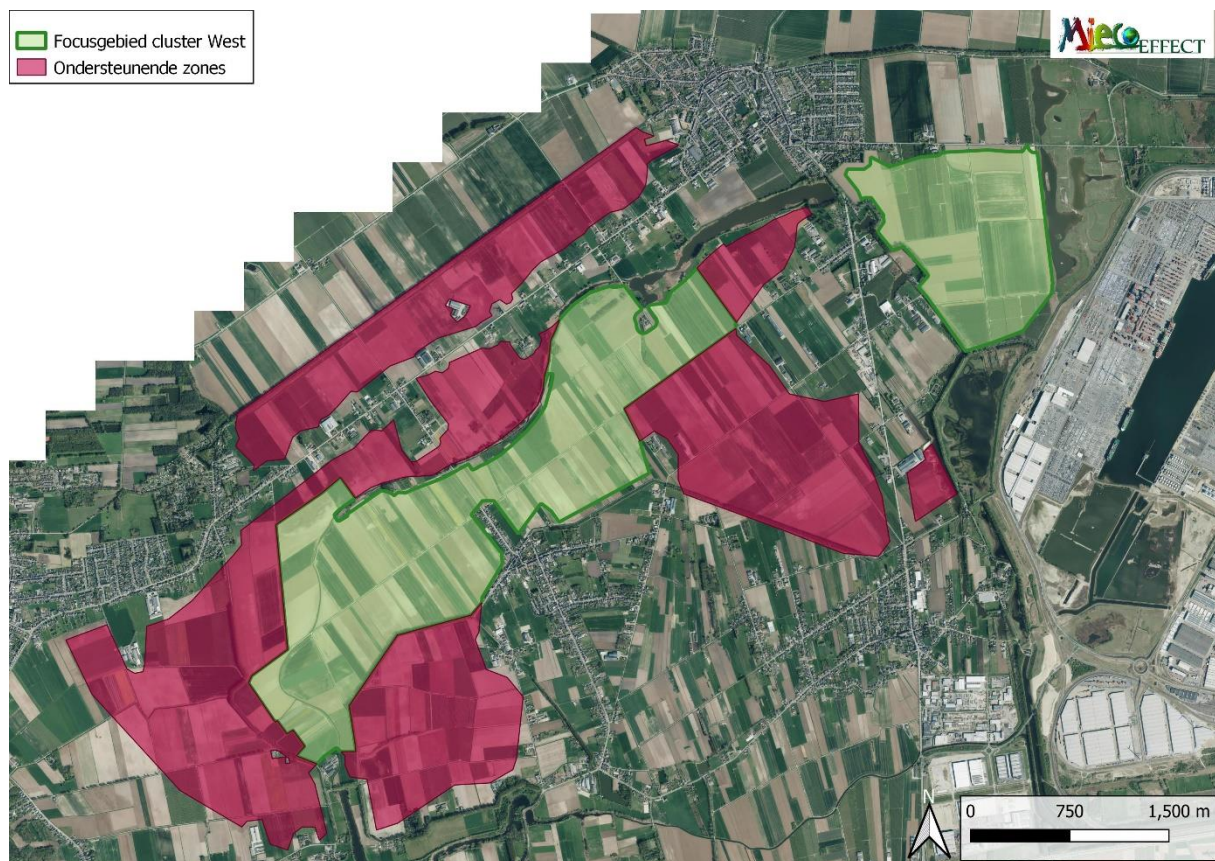
Momenteel zijn in het zoekgebied en in de directe omgeving nauwelijks windturbines aanwezig. Feit is dat projectontwikkelaars nog steeds op zoek zijn naar kansen voor nieuwe windprojecten. Dit zou evenwel de kwaliteit van dit zoekgebied als foerageergebied voor de bruine kiekendief niet ten goede komen.

6.3.3 Motivatie keuze en afbakening focusgebied

In Figuur 6. is het voorgestelde focus- en ondersteunend gebied van 'Cluster West' afgebakend. Op basis van het gestelde in hoofdstuk 5 volstaat hier een afbakening van focusgebieden van 540 ha. Gezien de kansen die het gebied biedt en om voldoende grondeigenaars de kans te geven om desgewenst in te stappen in het nemen van kiekendiefvriendelijke maatregelen is daarrond een ruimer gebied afgebakend met een totale oppervlakte van 1.381 ha.

De voorgestelde afbakening speelt in op heel wat van de in hfst 6.3.2 genoemde sterkten en kansen in 'Cluster West' t.t.z.:

- Het bevat oude kreekstructuren van de Grote Geule en de overgang naar de Saleghemkreek die voor de kiekendief reeds heel wat interessante natuurwaarden bevatten maar die nog verdere kansen bieden voor en mits de aanleg van natuurvriendelijke en rietrijke oevers.
- In de omgeving van de Salegemse kreek en de Grote Geule zal in de komende jaren nog gewerkt worden aan het inrichten van natuurcompensaties die de ecologische waarde van de omgeving van deze krekken nog zullen versterken. Daarvoor zullen de nodige inrichtingen om deze gebieden ecologisch met elkaar te verbinden in functie van foerageergebied bruine kiekendief worden voorzien
- De landbouwpolders zijn zeer open. Dit is het geval voor de Koning Kieldrecht polder en de Oud-Arenbergpolder maar ook voor de oude polders van Verrebroek en Meerdonk die langs de zuidzijde deel uitmaken van het afgebakende focusgebied.
- De Oud-Arenbergpolder vormt een geschikte verbinding tussen cluster Noord en de kern van cluster West (met de Grote Geule en de Saleghemkreek).
- Binnen de landbouwpolders is een belangrijke variatie aanwezig van hoger gelegen kleiige gronden tot natte en zeer natte zandleembodems en lemige zandbodems wat kansen biedt op het nemen van een brede waaier aan kiekendiefvriendelijke maatregelen.
- Het focusgebied is rustig gelegen.

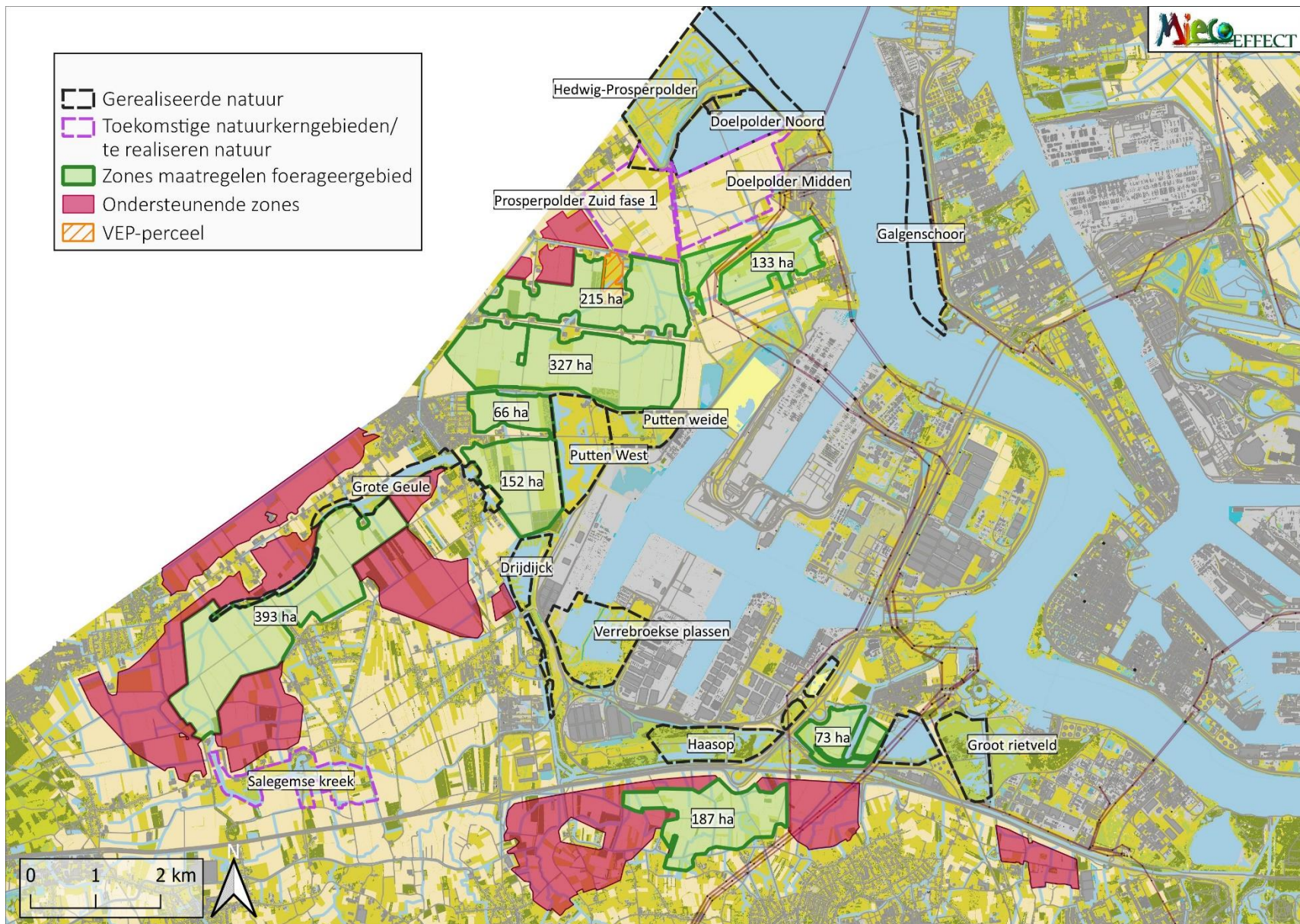

Figuur 6.9 Focusgebied en ondersteunende zones Grote Geule – Saleghemkreek – Oud-Arenbergpolder.

Ook voor dit focusgebied dienen we op zoek te gaan naar percelen die permanent geschikt zijn als foerageergebied voor bruine kiekendief. A rato van 10% van de opgave foerageergebied (540 ha) dient er over totaal 54 ha maatregelen te worden genomen. De permanente infrastructuur dient ook hier 60% van deze oppervlakte te bedragen, t.t.z. 32,4 ha.

6.4 GEÏNTEGREERD BEELD FOCUSGEBIEDEN

In onderstaande figuur zijn alle focusgebieden samengebracht samen met de beoogde broedgebieden. Er zijn vliegbewegingen te verwachten tussen alle foerageergebieden en broedgebieden. Een overzicht van alle (potentiële) vliegbewegingen is echter niet beschikbaar.

Figuur 6.30 Focusgebieden en ondersteunende zones voor extra foerageergebied voor de kiekendief binnen het landinrichtingsproject in relatie met de beoogde broedgebieden

